

Največ o prenašanju tradicij NOB

Delegati, izvoljeni na skupščinah združenj piranske občine, so se zbrali na redno skupščino Zveze združenj v sredo 3. aprila. Podobno kot povsod drugje so tudi tu razpravljali o celi vrsti zadev. Vse se več ali manj tičejo celotne naše družbe, ne samo bivših borcev.

Med gosti, ki so prisestvovali skupščini, naj omenimo sekretarja republiškega odbora ZZB NOV Staneta Bizjaka, sekretarja obalnega komiteja ZKS, ki je piranski ZZB dal popolno priznanje za delo v preteklosti, in predsednico občinske skupščine Jolando Kos. Ta se je udeležila razen ene tudi vseh skupščin združenj v občini. Zato uživa med borci takšno zaupanje kot le malokdo. To je prišlo med razpravo večkrat do izraza, nekdo jo je imenoval celo »naša Jolanda«.

Naj omenimo še nekaj organizacijskih posebnosti skupščine. Občinski odbor ZZB izdaja svoje glasilo »Naši borci«. Tiskajo ga na šapirograf. V njem so v zadnji številki poročila s skupščin nekaterih združenj, poročila za občinsko skupščino Zveze, osmrtnice, čestitke za življenjske jubileje, evidenčni karton za borce, rebus, pesem, leposlovni prispevek itd. Tako se lahko vsi člani ZZB seznanijo z delom skupščine, ne samo delegati. Razen tega pa so delegati prejeli pred skupščino tudi osnutek sklepa. Tako je vodstvo skupščine že vnaprej skušalo usmeriti razpravo.

Največ besed je bilo prav o delu z mladino, o vplivanju borcev in komunistov na mladi rod, da bi ta zrasel v revolucionarje, pa tudi o načinih, kako to doseči. Vsi, ki so se oglašili, so bili mnenja, da je naša mladina v bistvu dobra in poštena, da jih je samo nekaj, ki so — največkrat zaradi presitosti — krenili na kriva pota. Nadalje so govorili o tem, kako hude težave povzročajo nezaposlenost, posebno če so brez dela mladi ljudje. V občini je 25 invalidov, ki čakajo na delo že 5 do 6 let, 20 nezaposlenih je borcev, do 26 let starih pa je brez dela 90. Vseh nezaposlenih je v občini 332.

Med organizacijami, s katerimi ZZB največ sodeluje, so strelci in pa taborniki. To se tudi ujema z načeli o vseljudski obrambi, za katero se čutijo piranski borci zaradi bližnje meje še posebno odgovorni. Prav tako so razpravljali tudi o pouku po šolah, posebno zgodovine NOB, o delu sodišča in o občinski upravi. Glede vsega tega je bilo izrečenih tudi precej kritičnih pripomb.

Drugače pa je v piranski občini največ težav s stanovanjem, tako borcev kot tudi skoraj vseh drugih občanov. Po izselitvi večjega števila pripadnikov italijanske manjši-

ne v Italijo in pripojitvi teh krajev k Jugoslaviji so se v obalne občine priselili številni brezdomci v upanju, da bodo tam laže in končno le našli človeka dostojno stanovanje. V kasnejših letih se je tam spet naselilo mnogo starejših in bolnih ljudi zaradi blagega podnebja. Seveda je bilo med njimi spet mnogo borcev z razrahljanim zdravjem. Večina jih je bila razočaranih. Stanovanja so res dobili, mnogi so bili sprva z njimi celo zadovoljni. Toda medtem ko se je drugje veliko več gradilo zaradi večje gospodarske razvitosti ali ker sploh ni bilo hiš, je za obmorske občine velikokrat veljalo, naj tam ljudje še počakajo, ker so pač že pod streho, čeprav je slaba. Tako še zdaj živi med drugim tudi v

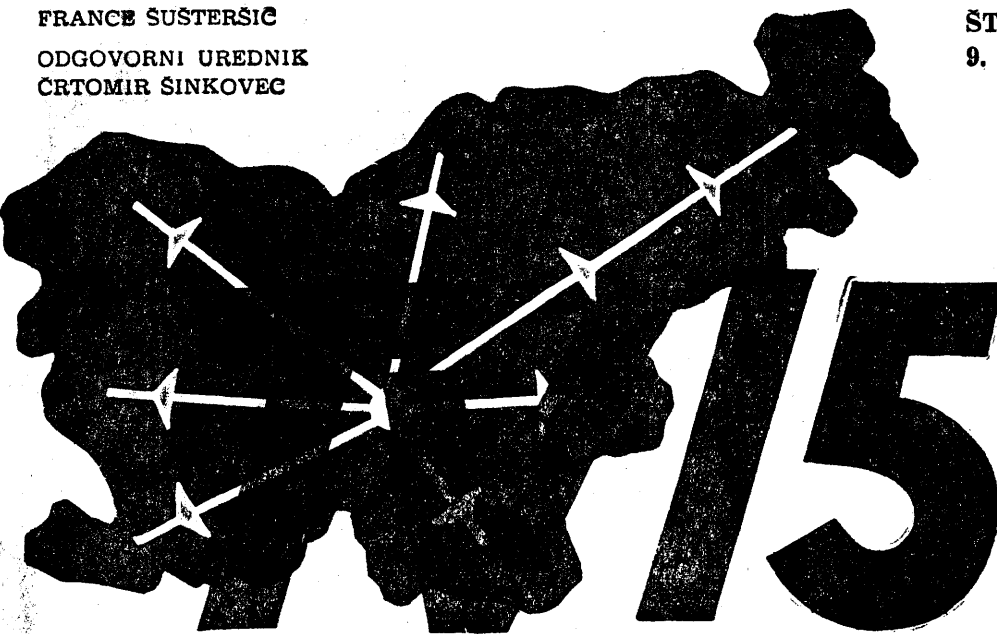
piranski občini mnogo družin v pravicah luknjah, za popravila ali nove gradnje pa ni denarja. Čeprav je občina v zadnjem času veliko dala, razmerna največ tudi za borce, je še vedno zelo hudo in bo še naprej precej časa, vsekakor pa dlje kot drugje. V delovnih organizacijah pa dobivajo posojila za gradnjo ali popravilo spet delavci s srednjimi ali visokimi dohodki. Tako dejansko družba kreditira imovitejši, medtem ko manj sposobni in starejši oziroma bolni morajo čakati.

Piranski borci pa niso samo kritizirali, dali so tudi mnogo predlogov, kako bi boljše razrešili posamezna nasprotja in zadeve uredili tako, da ne bi bili nihče oškodovan.

Mile Pavlin

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRITOMIR SINKOVEC

Leto VI
ŠT. 14
9. IV. 1968

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Če hočemo do leta 1970 urediti stanovanjsko vprašanje...

O stanovanjski problematiki borcev in vojaških vojnih invalidov je bilo doslej že veliko govorenja, pa tudi napisanega je bilo o teh zadevah že mnogo. S temi besedami je na razširjeni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije 23. februarja začel svoj govor Ivan Fajdiga, ki je med drugim tudi ugotovil:

V SR Sloveniji je bilo od leta 1959 dalje urejenih že okrog 10.000 stanovanjskih primerov borcev. Urejali so jih z dodelitvijo novih stanovanj, z raznimi zamenjavami, pa tudi s temeljitimi popravili njihovih starih

Z letom 1966 je soudeležba udeležba občin. Rezultat tega pa se odraža v tem: V letu 1965 je bilo urejenih 1455 stanovanjskih primerov borcev, v letu 1966 pa le še 900 primerov. V letu 1967 pa je padlo njihovo

4-odstotnega prispevka v Sloveniji zbranih 333 milijonov, v letu 1967 pa 375 milijonov novih dinarjev.

Nadaljnje možnosti uspešnega urejanja stanovanjskih zadev borcev vidi v tem, če bi

in ob popolnem razumevanju večine občinskih skupščin ter z njihovo soudeležbo napravili precejšen korak naprej. V tem času je bilo tako angažiranih skupnih sredstev, ZZB NOV in občinskih, v višini 16 milijonov novih dinarjev. S tem pa so z ugodnejšimi kreditnimi pogoji pomagali 3130 borcem in invalidom NOV — kmetom, da so popravili ali obnovili svoje hiše.

Če hočemo do vključno leta 1970 urediti stanovanjske zadeve borcev, potem ne smemo več

odlašati. Po mnenju Ivana Fajdige pri tem ni važno, ali imamo v Sloveniji še 2000 ali celo 2500 borcev, ki še nimajo urejenih stanovanj, važno je, da ti primeri obstajajo in da jih je med njimi precej takih, ki so res pereči in neodložljivi. Da pa bi se v prihodnje izognili vsem neupravičenim zahtevam in pritiskom, bo treba naša prizadevanja odpreti javnosti, predvsem pa se je treba držati že ustaljenih, dobro znanih kriterijev in pravilnikov.

25. OBLETNICA NAPADA NA MEŽICO. — Po ustanovitvi je 1. koroški bataljon v noči med 3. in 4. aprilom 1943 vpadel v Mežico. Pri tej akciji, ki je imela velik odmev po Koroškem, je bil smrtno ranjen komandant bataljona, narodni heroj Franc Pasternik-Lenart. V spomin na partizansko akcijo je na stavbi mežiškega narodnega doma vzdignjena spominska plošča, na hiši pri Enciju pa je vzdignjena plošča v slovo heroju Lenartu

stanovanj. To pa ne pomeni, da je urejeno že vse. Neurejeni so ostali stanovanjski primeri tistih borcev in invalidov, ki so zaradi svoje skromnosti in potrpežljivosti molče čakali. Nekateri trdijo, da se v zadnjih letih v preveliki meri urejajo samo stanovanjske zadeve borcev. Koliko to drži, nam pokažejo te podatki: V Sloveniji je bilo v osemletnem razdobju od leta 1959 dalje zgrajenih vsega 81.750 novih stanovanj. Od tega so jih borci in invalidi NOV dobili le okrog 6000, toda še to le pod stalnim moralnim in političnim pritiskom.

Kazno je, da smo v zadnjem času zašli pri urejanju stanovanjskih zadev borcev v slepo ulico. V prvih letih po 1959. letu je bila aktivizacija finančnih sredstev sprva finančne soudeležbe republiškega izvršnega sveta mnogo učinkovitejša. V letu 1965 je bilo na ta način v Sloveniji investiranih za stanovanjske zadeve borcev 104 milijonov svetovnih dinarjev. Od tega so dale občine 61.160.040 N-din, gospodarske, delovne organizacije in posamezni uporabniki 35.293.550 N-din, republika in ZZB NOV pa 7.475.000 N-din.

število na 780 stanovanjskih primerov.

V nadaljnjem svojem izjavljanju je Ivan Fajdiga navajal tudi podatke iz drugih republik in se zadržal ob 4-odstotnih finančnih sredstvih socialnega zavarovanja, ki se formirajo po zakonu in ki naj bi se po njegovem predlogu sprostita in sproti odvajala občinam za urejanje stanovanjskih zadev upokojencev, med katerimi so tudi borci. V ilustracijo je navedel, da je bilo v letu 1966 od

gospodarske organizacije namenile za to del sredstev iz sklada skupne porabe. V letu 1965 je bilo pri nas na voljo 287, a v letu 1966 že 586 milijonov novih dinarjev teh sredstev.

Potem ko je navedel še nekatere možnosti za izboljšanje tega stanja, je nadaljeval:

Stanovanjske zadeve borcev in invalidov NOV — kmetov so bile do nedavnega — žal — bolj kritične in tudi zapostavljene. V zadnjih treh letih pa so s finančnimi sredstvi ZZB NOV

● Vzroki zagrenjenosti

»Foleg staranja in strokovnega zaostajanja nekaterih borcev je nedvomno poseben problem tudi naša socialna diferenciacija, ki pretežno večino borcev nekako zagrenjuje. Ne glede na to, ali je bil nekdo že odrasel ali še naprej otrok, takrat, ko se je vključil v boj, je imel v sebi svoje ideale, po malem vizionarske in nestvarne. Taki so bili takrat pravzaprav vsi, celo tisti izmed nas, ki so imeli največ revolucionarnih izkušenj. Vse to je imelo za posledico miselnost, da bomo v socializmu vsi precej enaki, predvsem pa, da bomo relativno hitro dosegli gnotno raven, ki bo omogočila solidno zadovoljevanje človekovih potreb. Stvari pa so šle nekoliko drugače. Predvsem smo se precej socialno diferencirali: tisti, ki so upokojeni ob nižjih pokojninah ali tisti, ki so zaposleni in morajo dobiti borčevski dodatek, da laže živijo, in drugi, ki so še zdaj aktivni ter na vodilnih položajih v gospodarskih organizacijah in družbenih organih, kar jim omogoča ustrezno nagajevanje. Prav to, da je del borcev, bodisi zaradi prejemne izobrazbe, prezaoposlenosti ali iz drugih vzrokov, zaostal, da ni napredoval, medtem ko so se drugi dvignili, nas je med seboj zelo ločilo. Obta kritika, da je za borce premalo storjenega ima svoje korenine prav v tem in to ustvarja pri teh borcih občutek zapostavljenosti in zagrenjenosti. To nezadovoljstvo pri nekaterih pa še povečuje njihova zmanjšana družbena vloga. Obta stvar se povezuje. Gnotno slabše preskrbljeni borci v manj aktivno družbeno vlogo, ki jih je mlada generacija prerasla ali pa so sami zaostali za razvojem, so zdaj v dvakratnih težavah: čutilo se nekako izrinjeni iz družbenega življenja na to pa se navezuje še neprimeren gnotni položaj. Kadar združimo socialno in družbeno zaostajanje, je to podlaga za splošno kritiko stanja, ki ni objektivna in ki je težko razložiti.«

Izjava Vinka Hafnerja — Delo — 23. III. 1968

● Računajo že z milijoni

V letu 1967 je v Srbiji 500 podjetij poslovalo z izgubo, a prav toliko na meji rentabilnosti. Medsebojne terjatve in dolgov gospodarskih organizacij v Srbiji gre do 10 milijard. Lani je šlo samo za sodne stroške 25 milijard starih dinarjev.

Borba — 30. III. 1968

● Bogastvo v odpadkih

Ko so na Poslovnem združenju tekstilne industrije za sestavo investicijskega elaborata zbrali podatke o odpadnem tekstilu in pri nekaj pomembnejših konfekcijskih podjetjih oziroma trikotarjih, so ugotovili, da ostajajo letno neizkoriščene za naše razmere velike količine teh odpadkov. Tako so ugotovili, da je teh odpadkov v tovarni oblačilne konfekcije »Mura« v Murski Soboti letno okrog 70 ton, v podjetju »Topercel« okrog 12 ton, v tovarni »Tonos« Savlje okrog 5 ton, v tovarni nogavic Polzela okrog 25 ton, v ljubljanski »Pletenini« okrog 100 ton, v tovarni »Rašica« Gameljne okrog 6 ton, v obratu yulon Kemične tovarne Moste pri

BESEDE IN DEJANJA

polnem obratovanju okrog 36 ton itd. Samo v navedenih tovarnah bi bilo torej mogoče letno zbrati okrog 254 ton sintetičnih odpadkov, ki bi jih lahko s pridom zbirali in oplenitili v obratu za regeneracijo teh odpadkov.

Gospodarski vestnik — 26. III. 1968

● Davkarji, pozor!

S sedanjimi davčnimi upravitelji je približno tako, kakor če bi milica odkrivala prometne prekrške — v pisarni.

Kazni so že zapisane v zakonih, treba jih je samo izvajati. Zakaj ne bi zdaj poklicali človeka in ga vprašali: Kako se je moglo tvoje premoženje v enem letu povečati za nekaj milijonov, ko pa vemo, da si prijavil v obdavčenje samo tri milijone dohodkov? Kdor bo samo enkrat plačal trikratni znesek utajene davke, se bo drugič podvil za posteno izpolneno davčno prijavo! Davčnega odmerjevalca, ki bo za svojo korupcijo dobil vsaj polovico kazni, kakor jo predpisuje kazenski zakonik, si ne bo upal nihče posnemati!

Komunist — 29. III. 1968

● Televizorji in radijski sprejemniki

V Sloveniji pa je bilo lani precej več radijskih naročnikov. Njih število je naraslo za 66.100 na 517.200. Zdalj odpade en radijski naročnik na 3,3 prebivalca — v Hrvaški na 5,0 v Srbiji na 7,0, v Makedoniji na 8,9, v BiH na 10,9 in v Crni gori na 11,7 prebivalca.

Delo — 28. III. 1968

● Kruh v smeteh

Kljub godrnjanju kupcev, če kdaj v kateri izmed prodajalnic zmanjka črnega kruha, konča samo na območju mesta Ljubljana vsak dan v smeteh kar 4 do 5 ton kruha.

Delavska enotnost — 30. III. 1968

● Šale v gospodarskih zbornicah...

Sćepan Matijasević, generalni direktor »Putnika«, je na skupščini zvezne gospodarske zbornice rekel tudi tole: Gospodarstvo daje za organizacijo zbornice letno okoli 20 milijard. Mnogi se s tem šalijo in pravijo: Če bi ta sredstva dobili za poživitev gospodarstva — bi nam bila zelo dobrodošla. Ali se ti gospodarstveniki zares samo šalijo?

Politika — 30. III. 1968

AVTOELEKTRO
TOLMIN

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Primer, vreden posnemanja

Na XII. seji upravnega odbora podjetja SLOVENIJALEs v Ljubljani dne 23. XI. 1967 so med drugim sklenili dodeliti republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije 1 milijon starih din.

Ta znesek so dodelili namensko za strokovno izobraževanje otrok borcev in invalidov NOV in bo tudi porabljen v ta namen.

V imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije se je za dodeljena finančna sredstva pisмено zahvalil sekretar Stane Bizjak.

Predsednik Tito na Japonskem. — Po kratkih postankih v Novosibirsku in Habarovsku v Sovjetski zvezi je predsednik SFRJ Josip Broz Tito prispel na Japonsko na enotedenski uradni obisk. Pričakali so ga japonski cesar Hirohito s člani cesarske družine ter veliko število najvišjih funkcionarjev. Sešel se je tudi s premierom Satom ter s tokijskim guvernerjem.

Romunski parlamentarci v Jugoslaviji. — Na povabilo zvezne skupščine se v naši državi mudi delegacija velike ljudske skupščine SR Romunije. Romunsko parlamentarno delegacijo vodi predsednik velike ljudske skupščine Stefan Voitek. V Jugoslaviji se romunski gostje pogovarjajo s člani delegacije zvezne skupščine pod vodstvom Milentija Popovića. Obiskali bodo več mest v Srbiji, Hrvatski in Črni gori.

Spiljak končal obisk v Turčiji. — Predsednik ZIS Mika Spiljak se je vrnil s 5-dnevnega uradnega obiska v Turčiji, kamor ga je bil povabil predsednik Demirel. Spiljak je dejal, da so bili ankerski pogovori zelo koristni, vendar so ugotovili, da gospodarsko in trgovinsko sodelovanje med državami neka-ko zaostaja. Na obeh straneh vlada zanimanje za sodelovanje tudi glede turške manjšine v SFRJ.

Priznan status borec. — Italijanska poslanska zbornica in senat sta sprejela za bivše partizanske borec pomemben zakon o priznavanju kvalifikacije partizanskega borec. Po zakonu lahko zaprosijo za priznanje italijanski državljani na Tržaškem in Gorškem, ki so se bojevali v partizanskih enotah, nadalje italijanski prostovoljci, ki so se bojevali v tujini po 8. septembru 1943 ter invalidi osvobodilnega boja in svoji padli.

Odlikovanja ob 25-letnici Zveze pionirjev. — Predsednik skupščine SR Slovenije Sergej Kraigher je izročil »Pionirskemu listu« in 14 zaslužnim delavcem na področju varstva, vzgoje in

DOGODKI TEDNA

izobraževanja mladine visoka odlikovanja, s katerimi jih je odlikoval predsednik Tito. Za uspešno dolgoletno delo med slovenskimi pionirji so prejeli republiške nagrade »Pionir« Miran Zirkelbach, Milojko Vidmar in Reza Pirce.

Mednarodna razstava protestnih plakatov. — Koordinacijski odbor za pomoč žrtvam imperialistične agresije je v avli »Kazine« na Trgu revolucije v Ljubljani priredil mednarodno razstavo protestnih plakatov proti ameriški agresiji v Vietnamu. Številnim nemim pričam grozodejstev nad svobodoljubnim ljudstvom se pridružuje tudi vrsta fotografikov z vietnamskih bojišč.

Pravna pomlad se nadaljuje. — Dosedanji dogodki na Češko-slovaškem dokazujejo, da je progresivnim silam uspelo obdržati tempo preporodnega procesa in pritiska na konservativne sile. Dva člana visokega vodstva. Koucky in Hendrych, sta, poleg drugih, dala ostavki. Namestnika predsednika vrhovnega sodišča Breštanskega so našli obešenega. V Pragi se je končal 6-dnevni plenem CK KPC, čigar sklepi predstavljajo prelomnico v družbenem življenju.

Akcija poljske združene delavske partije. — Po študentskih demonstracijah se je položaj na Poljskem kolikor toliko umiril. Tamkajšnji tisk izjavi akcijo poljske združene delavske partije, da se razjasnijo vprašanja, ki so pri zadnjih dogodkih prišla na površje. Z zanimanjem pričakujejo, kako se bodo vedli študentje pri ponovnem vpisovanju na fakulteto, ki so ga bili uvedli po demonstracijah.

13. obletnica EOKA. — V zvezi s proslavo 13. obletnice osvobodilnega gibanja ciprskih Grkov (EOKA), ki se je leta 1955 spremenilo v oboroženo borbo proti britanskim kolonialnim oblastem, je predsednik parlamenta Kleridis izrazil upanje, da bo ciprsko vprašanje rešeno v duhu resolucije varnostnega sveta ob pomoči zainteresiranih narodov ter se zahvalil U Tan-tu za posredovanje.

Volitve v Belgiji. — Belgijski kralj Baudouin se je pričel z voditelji političnih skupin posvetovati glede sestave nove vlade. Ta posel pa ne bo lahek. V parlamentu bo kršćansko socialna stranka imela 69 mandatov, sledijo pa ji liberalna, flamška, frankopanska fronta z valonskim gibanjem in KP. Večinske stranke pa so razmeroma šibkejšje: volivci so razočarani.

Izraelci ponovno kopičijo vojaštvo. — Iz Amana poročajo, da je začel Izrael kopičiti vojaštvo in topništvo vzdolž črte prekinitve ognja ob Jordanu. V varnostnem svetu OZN so opozorili na številna izraelska dejanja, ki kažejo na to, da Izrael namerava obdržati zasedena ozemlja. 15. aprila bo v Kairu konferenca zunanjih ministrov, da bi pripravili sestanek arabskih voditeljev.

Johnson ne bo kandidiral. — Predsednik ZDA L. B. Johnson je presenetil vso svetovno javnost z izjavo, da ne bo na novembrskih volitvah letos kandidiral za predsednika ZDA. Povedal je, da je ukazal ameriškim letalom in bojnim ladjam, naj ne napadajo Severnega Vietnama, razen v območju severno od demilitarizirane cone. ZDA so predlagale, naj se takoj prične mirovna pogajanja. Severni Vietnam je predlog sprejel.

Martin Luther King umorjen. — Minuli četrtek zvečer so v ameriškem mestu Memphis zahrbito umorili 39-letnega voditelja ameriških črncev in dobitnika Nobelove nagrade za mir leta 1964 dr. Martina Luthra Kinga. Tragična vest je najbolj boleče odjeknila med črnskim prebivalstvom v ZDA, kajti z njim so izgubili voditelja, ki se je vse življenje boril proti rasni diskriminaciji.

McCarthyjeva zmaga. — Po rezultatih predhodnih volitev v ameriški državi Wisconsin je demokratiški kandidat Eugene McCarthy dobil od 97 odstotkov prešteti glasov 57 odstotkov, Lyndon Johnson pa le 35 odstotkov. Robert Kennedy, ki v Wisconsinu ni kandidiral, je kljub temu dobil 7 odstotkov glasov. Od republikanskih kandidatov je največ glasov dobil Nixon.

Vietnam: ofenziva Američanov. — Američani so začeli široko ofenzivo južno od 17. vzporednika, da bi razbremenili pritisk na Khe Sanh. To oporišče sedaj ni več oblegano. Hkrati so opazili premike osvobodilnih sil v smeri sever — jug. Te enote se čedalje bolj bližajo Saigonu. Tam pričakujejo, da si bodo vojaške sile obeh strani prizadevale ob »deeskalaciji« za morebitna pogajanja pridobiti čimveč adutov.

OGLEDALO NAŠEGA ŽIVLJENJA IN DELA

Ob triindvajseti obletnici smrti talcev v Zg. Polskavi

Naši ljudje niso padali samo na bojnih poljih, po koncentracijskih taboriščih, padali so tudi kot talci širom po naši okupirani domovini. Ko se je na vzhodu že svetlikala zarja težko pričakovane svobode, so tudi v Gaju pri Polskavi padle nedolžne žrtve.

23. marca 1945 so iz mariborskih zaporov krenili tovarnjaki, na katerih so Nemci peljali v smrt trideset mladih ljudi. Najmlajši, Ljubo Požar, je imel komaj 18 let... V gozdčku Gaj so šestkrat zadoneli rafali in pet nedolžnih ljudi je vsakokrat padlo v grobove, ki so jih pred smrtjo sami izkopali.

Ze pred mnogimi leti so si prebivalci Polskave izbrali ta dan za svoj krajevni praznik. Postavili so tudi lep spomenik. Vsako leto pa pripravijo skromen kulturni program in obujajo spomine na ljudi, ki so morali mnogo preživetj žrtvovati svoja življenja. *Franjo Hovnik*

Stanovanja za radovljiške borece

V pisarni občinskega odbora ZZZ NOV Radovljica je bilo te dni izredno živahno. Člani odbora s tajnikom Tončkom Dežmanom na čelu so v sodelovanju članov društva upoko-jencev urejali stanovanjska vprašanja svojih članov. Res ni bila lahka naloga, kako in komu dodeliti nova stanovanja ter vse-litve v nova kombinirani zamenjavami. V Radovljici menijo, da so sedem komfortnih stanovanj v novih blokih razdelili tako, da je za vse prav. Dobili so jih: družine predvojne-revolucionarja in prvoborca, dveh borecev od leta 1942 in štirih borecev iz prve polovice leta 1943. S temi sedmimi stanovanji so istčasno uspeli zadovoljiti z boljšimi stanovanji še tri družine borecev z Bleda. Denar za stanovanja — 46 milijonov starih dinarjev — so dobili iz stanovanjskega sklada upoko-jencev pri republiškem zavodu za socialno zavarovanje, od občinske skupščine in Stanovanjskega podjetja v Radovljici. *J. R.*

Kdo so ti fantje-partizani?

Fotografija predstavlja skupino partizanov ob tabornem ognju in je nastala verjetno 1943. ali 1944. leta.

Prosimo, da sporočite kakršnekol podatke o fotografiji, predvsem pa naslove preživeli ali bližnjih sorodnikov. Odbor partizanskih kurirjev Ljubljana, Beethovnova 10

Ali res ni denarja?

Pred leti je ZB NOV Podnanos imenovala pripravljalni odbor za izgradnjo kulturnega doma, posvečenega narodnemu heroju Janku Premrlu-Vojku. S podporo velike večine vačanov in delno skupščine občine Ajdovščina, ki je dovolila posek nekaj borovcev, so spravili dom pod streho ter en del uredili za lokal z željo, da bi še nekaj sredstev zbrali od najemnine. Prepričani so bili, da bo otvoritev doma letos, to je ob 25. obletnici smrti velikega sina Primorske in vseljudske vstaje primorskega ljudstva. Žal, kot je razvidno iz prikazane slike, dom ni dograjen. Zmanjkalo je sredstev za dograditev dvorane in pritliklin. Pa še to. Dom leži ob glavni cesti Gorica—Postojna in ne daje ravno lepega videza. Borci iz Podnana-

sa in od drugod pa se sprašujemo, ali res ni več moč zbrati manjkajočih sredstev in poma-

POSEBNO OBVESTILO TOVARIŠEM

bivšim internirancem iz lagerja Buchenwald. Proslavo obletnice osvoboditve lagerja Buchenwald prirejajo letos tovariši iz Hrvatske v nedeljo dne 14. aprila t.l. v Brežicah. Zbirališče bo pred Narodnim domom v Brežicah (bivši dom JLA) med 9. in 10. uro. Da bo to tovariško srečanje čim lepše, se ga udeležite s svojci in prijatelji v čim večjem številu.

Odbor bivših internirancev iz Buchenwalda

gati pridnim občanom, da dogradijo dom do kraja, ker bo to zelo velika pridobitev za to področje in lep spomenik padlemu junaku Janku Premrlu-Vojku. *Franč Tomažič*

Občni zbor prostovoljcev-borcev v Šentjurju

V Šentjurju pri Celju je bil ustanovljen občni zbor prostovoljcev-borcev za severno mejo. Sklicali so ga na pobudo občinske ZZZ NOV in drugih družbeno-političnih organizacij, udeležilo pa se ga je nad 30 borecev, starih med 69 in 80 let. Uvodni referat je imel tovariš Hlastec. Nato so občni zbor pozdravili številni gostje, med njimi tudi predstavnik občinskega odbora ZZZ NOV. Občinska zveza prostovoljcev-borcev za severno mejo bo imela svoje delovno mesto v prostorih občinskega odbora ZZZB. V pestri razpravi so udeleženci postavljali razna vprašanja. Po obnem zboru je bila zakuska. Ob tej priložnosti je borec pozdravil tudi predsednik občinske skupščine, ki jim je med drugim objubil, da bo skupščina občine storila vse, da bodo obravnavani v posebnem zakonu, ki ga napovedujejo v skupščini SRS. *R. F.*

Preberite tudi to!

V zadnjem času se večkrat dogaja, da se priglašajo tudi nekateri starši ali vdove padlih borecev, ko gre za uveljavljanje pravic imetnikov »Partizanskega spominskega znaka 1941«.

Kako je mogoče, da se to dogaja?

Ko pišemo o imetnikih »Partizanskega spominskega znaka 1941« napišemo navadno »imetniki« ali pa »nosilci« spomenice. Imamo pa dve vrsti spomeničarjev.

Imetniki »Partizanskega spominskega znaka 1941« so tisti revolucionarji in boreci, ki so od leta 1941 pa vse do osvoboditve opravljali v NOB vodilne naloge.

Po osvoboditvi pa je prezidij ljudske republike Slovenije izdal staršem in vdovam padlih borecev tiskano »Spomenico v večni spomin na žrtve terorja fašističnih okupatorjev in njihovih hlapcev«.

Ne gre torej prezreti, da so pravice, ki gredo imetnikom »Partizanskega spominskega znaka 1941«, zagotovljene s posebnim zakonom, pravice imetnikov »Spomenice v večni spomin na žrtve terorja fašističnih okupatorjev in njihovih hlapcev« pa z zakonom o vojaških vojnih invalidih.

Poizvedujemo

Kdo kaj ve o usodi Ivana Sušnika, rojenega 6. 8. 1925 v Stranjah? Dne 2. avgusta 1943 so ga Nemci skupaj s Francem Jeranom in Francem Kregarjem mobilizirali v delovno službo (»Arbeitsdienst«). Približno čez teden dni so vsi trije pobegnili, da bi se priključili partizanom, toda pri tem so jih Nemci napadli in Sušnika ujeli, Kregar in Jeran pa sta ušla in se priključila partizanom. Sušnika so februarja 1944 kot nemškega vojaka poslali na hišiče

v SZ skupaj z Ivanom Zebaletom. Tam so jih ujeli in poslali v taborišče Arhangelsk (?) ob Volgi. Med potjo je bil Ivan ranjen v nogo, zato so ga dali v bolnišnico. Zebale se je vrnil 1946, Sušnika pa ni. Poizveduje Angela Sušnik, Spodnje Stranje 13, pošta Stahovica pri Kamniku.

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

"DARWIL"

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

TRST, Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA zlata

PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!

14-karatni zlat nakit od 650 Lit naprej

18 in 22-karatni zlat nakit od 750 Lit naprej

NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR

DARWIL in ARETTA

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji. SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji

OB TABORNEM OGNJU

mladini, ki je vse premalo seznanjena z dogodki NOV. Tudi pisanje kronike je obstalo na pal poti in čaka na tem področju organizacije ZB še veliko delo. Najbolj so organizirano začeli z delom v krajevni organizaciji ZB Loški potok.

Slišali smo tudi mnenje, naj ne bi hiteli z upokojevanjem mlajših borecev, čeprav je v nekaterih podjetjih volilnim to pogodu. Tudi to se dogaja, da imajo v nekaterih podjetjih nepravilen odnos do borecev. Pojavljajo se tudi težave pri zaposlovanju otrok bivših borecev. Tako imamo nekaj primerov, ko mora borec-otec s svojo skromno pokojnino vzdrževati odraslega sina ali hčer, ki se po končani srednji šoli nima kje zaposliti.

Na konferenci so sklenili, da bo osrednja proslava 25. obletnice borbe in zmage nad Italijani v Jelenovem žlebu 22. julija na dan vstaje slovenskega naroda v Jelenovem žlebu. Proslava naj bi imela vseslovenski značaj. Na kraju so izvolili novo vodstvo in komisije. Sprejeli so tudi program dela za v prihodnje. *K. Oražem*

V ribniški občini so praznovali 26. marca občinski praznik. Prišlo je že nekako v navado, da je tega dne tudi občinska konferenca ZZZ NOV. Tako je bilo tudi letos. Udeležba je bila kot običajno na takih zbiorih zelo lepa, kar je dokaz povezanosti članov ZB s svojo organizacijo. Predsednik in tajnik OO ZZZ NOV sta v svojih poročilih dala veliko snovi za razpravo, ki je bila zelo živahna.

Organizacija ZB v ribniški občini združuje 1250 članov ZB, od tega je 150 članov VVI in 300 članov ZROP. Podatek o številu članstva nam pove, da je nad 10 % vsega prebivalstva v občini zajeto v Zvezo borecev. Pri občinskem odboru ZZZ NOV

imajo materialni status in položaj večkrat mnogo boljši od marsikaterega člana Zveze borecev oziroma borec. Običajno pa taisti ljudje nimajo časa za delo v družbenih organizacijah, SZDL, krajevni skupnosti in drugod. Take kadrovske politike Zveza borecev ne more odobravati ali podpirati. Predmet kritike so tudi razni »perspektivni« kadri, za katere troši družbeno skupnost sredstva, čeprav je težko to zagovarjati ali opravičevati. Z druge strani pa vidimo, da se dobrim članom ZB, poštenim in delovnim, dela krivica. Organizacija Zveze borecev Ribnica kot revolucionarna sila, je bilo rečeno na konferenci, naj odločno nastopi proti vsem škodljivim pojavom, ki so v

škodo gospodarstvu in socialistični skupnosti ter socialističnim normam.

Beseda pa je tekla tudi o drugih stvarih. V organizaciji ZROP so dosegli lep napredek. Obisk na strokovnih predavanjih se je povečal od lanskoletne sezone od prejšnjih 65 na 75 %, kar pa še vedno ni zadovoljivo. Za tiste, ki ne bodo obiskovali redno predavanj, so predlagali, naj se jih kaznuje, ali celo degradira. Predavanja so bila zelo kvalitetna, predavali pa so oficirji JLA iz ribniškega garnizona.

Obujanju tradicij iz polpretekle dobe bodo morali v bodoče posvetiti večjo skrb. Stari borci imajo še marsikaj povedati

Ribnica za občinski praznik

je delovalo 8 komisij, ki se lahko vse bolj ali manj pohvalijo z uspehi v pretekli mandatni dobi. Najodgovornejše delo sta imeli komisija za priznavanje posebne dobe, ki je obravnavala nad 200 vlog, ter komisija za rezervne oficirje in podoficirje.

Kritika, in to precej ostra, je bila izrečena na račun tistih borecev, ki so potem, ko so se upokojili, prenehali z aktivnim delom v političnih in družbenih organizacijah. To se nam že masčuje, saj je klerikalizem ponekod že pognal korenine. Na konferenci so tudi ugotovili, da v nekaterih delovnih in drugih organizacijah sedijo na odgovornih mestih ljudje, ki nimajo ničesar ali pa prav malo skupnega z našo socialistično skupnostjo, da o revolucionarnosti niti ne govorimo. Ti ljudje

ZGODBA O AMERIŠKEM LETALCU

Nekega dne je v turistično pisarno, kjer službujem, vstopil mlad tujec in me nagovoril v tujem jeziku, potem pa mi je pokazal listič z mojim naslovom. Zanimal se je, kje bi se lahko sestal z menoj. Seveda sem se mu predstavil, bil je zelo presenečen in ni mogel skriti zadovoljstva, da je tako hitro, v naši zanj tuji deželi, našel, kogar je iskal. Predstavil se mi je kot Cory Adams, sin ameriškega letalca, ki so mu med zadnjo vojno jugoslovanski partizani rešili življenje...

Nato je pripovedoval, kaj ga je pripeljalo k nam in kako je živel doslej. Končal je študije na univerzi in oče mu je za nagrado omogočil potovanje v Evropo, tako tudi predvsem v Jugoslavijo. K nam je prišel, da bi obiskal bolnišnico »Franja«, kjer je med vojno ležal njegov oče, zdravnik Franjo ter očetove znanke, partizanske tovariše. Z njim bi rad prišel tudi oče, toda ker je bolan, ne more...

Tako sva se s Coryjem odpravila v Cerkljo. Med potjo sem imel kratak opravček v Tolminu, zato sva se v tem mestecu za nekaj časa ustavila. Ko sem se vrnil na kraj, kjer me je Cory čakal s svojim avtom, ga sploh nisem več videl v gruč mladih ljudi. Gimnazijci so ga popolnoma obkrožili in med odmorom preizkušali svoje znanje angleščine.

V »Franji« si je z velikim zanimanjem ogledal vse, kar ga je spominjalo na partizane in na njegovega očeta, ki je tu ležal pred štiriindvajsetimi leti, ko maj dva meseca potem, ko se mu je v daljnem Illinoisu v ZDA rodil sin Cory. Potem ko sva si ogledala bolnišnico, sem ga popeljal še na Črni vrh nad Novaki, da si je od tam ogledal dolino Davče in Novakov.

Ko sva tako uživala ob pogledu na prekrasno naravo, mi je spomin nehotе ušel v daljno pomlad leta 1944. Začel sem mu pripovedovati, kako je bilo takrat.

Dne 25. februarja je bil lep in jasan dan. Življenje v bolnišnici »Franja« se še ni začelo, le osebe, ki je bilo ta dan v službi, je tekalo sem ter tja pri jutranjih opravilih. Zdravstveno oseboje z dr. Franjo se je pravkar pripravljalo na operacijo hudo ranjenega tovariša, ko je jutranjo tišino pretrgal hrup letalskih motorjev. To nas ne bi posebno vznemirilo, če ne bi vmes slišali tudi regljanja strojne. Zaskrbljeni smo planili na dvorišče in radovedno zrl v ozki pramen neba, ki se vidi iz bolnišnice. Radi bi videli, kaj se dogaja. Kmalu smo res zagledali eno izmed letal. Od njega so se odlepili tri pike in se naglo večale, kolikor bolj so se približevale zemlji. Zdelo se nam je, kot bi ena nameravala prileteti prav v našo grapo. Res se je eden izmed letalcev s padalom spustil blizu bolnišnice v Gorenjih Novakih.

»Partizanski dnevnik« od 28. februarja 1944 prinaša čla-

dah smo spoznali, da mu ni več rešitve, zgrmelo je na zemljo. Kmalu za njim se zruši še drugo letalo. Težko je opisati naše občutke, ko nimamo vendar nobene predstave, kako je v takih situacijah v letalu. Partizani dobro poznamo gozdno borbo, borbo iz zasede ali borbo, kadar napademo utrjeno sovražnikovo postojanko, kaj pa je boj v zraku, tega pa še nismo doslej občutili. Vendar vemo, da je smrt v zraku prav takšna kakor smrt na zemlji, zakaj smrt je smrt in nihče ji ne bo nikoli spremenil lica, tudi v zraku bo skušal vsakdo zbežati pred njo, če se mu bo to le posrečilo. In kako veseli smo bili tedaj, ko smo videli v zraku, kako so iz gorečega »liberatorja« poskakali ameriški letalci. Na sinjem nebu so se začeli pojavljati beli mehurčki in prepričani smo bili, da se bodo vsi rešili. Skrbelo nas je samo to, da ne bi padli v območje sovražnika. V najkrajšem času, ko so bili padali še v zraku, je naša komanda dala povelje svojim podrejenim enotam, da takoj razpošljejo patrulje v tisto smer, kamor so padali padali in da nudijo vso pomoč zavezniškim letalcem.

Eden izmed mehurčkov se je spuščal nad vas Novaki. Naši partizani so hiteli v smeri, kamor je padal padalec. Približevali so se drug drugemu, padalec zemlji, partizani pa padalcu. V trenutku je padalec obvisel na drevesu in že se je skušal rešiti iz neprijetnega območja, a v naslednjem trenutku so bili prisotni partizani in ga rešili z drevesa. Tako se je rešil ameriški letalec poročnik James Boornazian. Pozneje so ga naši tovariši spremili v partizanski štab, kjer je nemalo vesel in srečen ponovil svojo nesrečo, a dobro zaključeno dogodivščino.

Ko sem ga spraševal o pletu, mi je pojasnil, da so jih že od Reke sem ves čas napadali nemški lovci. En ameriški bombnik se je zrušil že nad Logatcem, drugi pa tu, v bližini Porozne. O prvem letalu ni vedel ničesar povedati. To, drugo letalo, v katerem je navigiral tovariš Boornazian, je bilo zadeto in nenadoma se začelo goreti. Moštvo je začelo skakati iz letala. Rešeni tovariši pripovedujejo, da je bil eden izmed mitraljezcev ubit že v letalu in da je padel na tla skupno z letalom, neki drugi tovariš pa je bil ranjen v nogo in trebih ter je prav tako kmalu izkrmavel. O tret-

Evropo je prišel v prvih dneh decembra preteklega leta in je napravil doslej le nekaj daljših poletov nad Nemčijo in nad bojišče v Italiji. Sedaj, ko se je rešil, se namerava vrniti v svo-

jo enoto, da povrne nemškim banditom milo za drago in da maščuje svoje bolj nesrečne tovariše, ki so izgubili življenje ali pa prišli v nemško ujetništvo. Seveda potovanje v južno Italijo po partizanskih stezah ne bo tako naloge, kakor pa z »liberatorjem« nad Nemčijo. A potolažen je bil, ko smo mu povedali, da se bo lahko deloma vozil z avtomobilom ali celo z

zračnih bojih in bombardiranj, a to so bili že strokovni pogovori.

Naposled sem se poslovil od njega in mu želel srečen povratek v južno Italijo in čimprej tudi domov v sončno Kalifornijo. Pristrčno se je nasmešnil, nakar smo se razšli.

Zdaj pa še nekaj drugih pričevanj o dogodkih tega dne:

Virgilij Ozebek je bil leta 1944 star 13 let. Njegov oče Peter je bil terenski aktivist OF na Šentviškogorski planoti. Potrebe po hrani in drugem so bile iz dneva v dan večje. Zato je moral Peter nenehno križariti po vaseh, pa tudi po samotnih kmetijah. Včasih je vzel s seboj tudi sina. Ta je ponosno karakal za očetom, prežet z zavestjo, ki prevzame otroka, kadar mu starejši zaupa kaj več kot drugim in ko lahko kot otroci naredijo kaj posebnega ter se s tem lahko pobahajo pred vrstniki.

Tako se Virgilij spominja, kako sta zgodaj zjutraj 25. februarja 1945 šla po kolovozu skozi Gorski vrh proti vasi Bukovo. Bil je utrujen s praznimi vrečami, ki naj bi jih napolnili pri partizanskih kmetijah. Precej brezskrbno sta hodila z očetom, saj ni bilo sovražnika blizu. Potem pa sta zaslišala v zraku čudno šumenje. V pričakovanju najhujšega sta se vrgla na tla. Ko sta tako ležala, sta zavohala bencin. Nekaj sto metrov proč je treščil na tla prazen dopolnilni bencinski hram, kakršne so odmetavala zavezniška letala, ko so jih izpraznila.

Oče Peter in sin sta šla na kraj, kjer je hram padel in našla v njem še kakih 15 litrov bencina. Prišel bi jima zelo prav. Tedaj sta zaslišala vnovič nekakšno šumenje. Radovedna in preplašena sta se ozrla proti nebu in tam zagledala belo padalo s človekom v temni obleki. Padalec je treščil na tla le kakih 300 metrov proč, priletel pa je na zemljišče polno skalovja in grmičevja v dolinici med zaselkom Gorskoga vrha in Bukovega. Zdaj ni bil bencinski hram nič več važen...

Urno sta stekla k letalcu, ki je negibno obležal na tleh in se držal za nogo, vsekakor poškodovano. Ko je zagledal očeta in sina, ju je pričel spraševati: »Partizan? Partizan?«

Oče je hitro ukrepal. Sina je poslal na Šentviško goro klicati terence, ki naj bi prišli pomagat. V pol ure oddaljeno Bukovo ni hotel iti, ker so tja večkrat prihajale sovražnikove patrulje iz Grahovega v Baški grapi. Kmalu je prišlo nekaj ljudi in letalca so naložili na voz ter ga prek Šentviške gore odpeljali v Cerkljo.

Naslednjo noč so v bolnišnico »Franjo« prinesli nevsakdanjega ranjenca. Radovedni smo ga takoj obkrožili. Za nas, ki smo živeli v samotni, odmaknjeni od vseh svetovnih dogodkov, je bil stik s tujcem, Arneričanom, ki je bil še včeraj v Italiji, nekaj nenavadnega. Od blizu smo lahko občudovali njegovo obleko ter opremo in tudi njega samega. Nerodno je bilo le to, da nihče ni znal njegovega jezika, letalec pa našega ne. Nezaupljivo, kot da še prav ne more dometi, kaj se je zgodilo z njim in kam je padel, je zrl po naših neznanih obrazih. Kmalu smo mu v desnem gležnju zlomljeno nogo dali v mavčni povoj in ga položili na eno izmed postelj. Tako se je začelo partizansko življenje ameriškega letalca Harolda C. Adamsa.

Aprila 1944 so se nad našo bolnišnico zgrnili temni oblaki. Nemci so bili blizu. V bojznosti, da bodo naslednji dan napadli tudi nas, smo bolnišnico izpraznili in vse ranjence ter bolnike razmestili po drugih bolnišni-

cah in postojankah v okolici Cerklje ter Davče. Huje ranjene negibne tovariše smo nosili, druge pa peljali z volovsko vprego v Davčo, nato pa v novo postojanko z imenom »Pokljuka 10«. Po tem je Harold v šali pripovedoval, kako se je vozil s partizanskim avionom. Seveda smo se ob tem prisrčno nasmejali in zahtevali, naj nam pove vedno znova, kakšne avione imamo partizani. Harold je govoril:

»Partizanski avion krava, partizanski avion sto godina hoditi Ameriko.«

Angleška vojaška misija pri štabu 9. korpusa mu je namreč preskrbela srbohrvaško vadnico za Angleže, ker slovenske ni bilo, zato se je začel učiti srbohrvaščine, ne pa slovenščine. Te se je učil neposredno od nas. Počasi se mu je vse skupaj zmešalo, vendar je nazadnje slovenščina začela prevladovati.

Zaradi izdaje tudi v novi postojanki nismo ostali dolgo. Sredi maja 1944 smo morali ranjence in bolnike prenesti v nove postojanke v Davči in na Pokljuko. Kot nalašč je tisto noč deževalo kot iz škafa. Potok, ob katerem je stala bolniška baraka, je tako narasel, da je zalil tudi vrata. S Haroldom na ramenih sem v temi izgubil ravnotežje in oba sva štrbunknila v mrzlo vodo.

»Moja noga, moja noga, nikoli več Amerika!« je tarna Harold. Mavec na njegovi nogi se je spremenil v mokro kašo, obleka pa v oklep.

Svoje bivanje med slovenskimi partizani je Harold končal na oddelku »C« v Davči. Od tam so ga prenesli čez tržaško železnico skupaj z drugimi ranjenci

na Notranjsko, od tam pa avgusta 1944 prepeljali z letalom v Italijo.

Še zdaj mi Harold včasih piše, kako se od srca nasmeje, ko ponavlja slovenske besede, ki se jih je naučil pri nas in jih še ni pozabil.

Njegov sin Cory se je po prvem obisku čez nekaj mesecev spet vrnil k nam, čeprav je mislil, da tega po nastopu službe ne bo več mogel. Vrnil se je namreč k svoji izvoljenki Bojani Humar iz Tolmina, ki jo je vzljubil med prvim obiskom. Takrat je bila še dijakinja tolminske gimnazije. Odpeljal jo je s seboj in se z njo poročil.

Tako ni osrečil samo sebe in dekleta, ampak tudi očeta. Ta bo odlej lahko doma poslušal slovenske besede in se spominjal mladosti med vojno ter slovenskih partizanov. Tako najbrž nikoli ne bo pozabil partizanskega pozdrava »zdravo tovariši!«, ki mu je ostal najbolj živo v spominu.

Danilo Suligoj

PRIPOMBE

James Boornazian je skupno z drugimi poletel z letališča pri Gioli di Colle pri Bariju.

Po obveščevalnem dnevniku naj bi bila tega dne sestreljena štiri nemška in tri zavezniška letala. Franc Rakuš pa v svojem dnevniku govori o treh sestreljenih nemških lovcih in enem ameriškem bombniku.

V Novakih so našli tri letalce, ki so se spustili s padali. Eden izmed njih je izkrmavel, drugi je imel polomljene noge in so ga poslali v bolnišnico. Četrtega letalca, oficirja, so našli politični aktivisti nekje pri Prtovcu. Le petega, ki je padel nekje pri Danjah, so ujeli Nemci.

Udeležencem upora v Judenburgu

Mestna konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Ljubljane vabi v okviru priprav na proslavitev 50. obletnice upora slovenskih vojakov nadomestnega bataljona 17. pešpolka v Judenburgu vse žive udeležence upora v Judenburgu, naj se s pismom javijo do 25. aprila 1968 na naslov: Mestna konferenca SZDL, Ljubljana, Trdinova 4.

Pripišejo naj tudi imena in naslove drugih udeležencev upora v Judenburgu, ki jih poznajo.

Predvsem o osebnih zadevah

Lenart v Slovenskih goricah sodi med manjše slovenske občine, prebivalci se ukvarjajo predvsem s poljedelstvom, 18.000 jih je in med njimi je 544 članov ZZB. Članov združenj borcev je samo 280, drugi so ali invalidi ali mlajši člani ZROP. V tem, ravninskem in gričevnatem delu Stajerske se je namreč osvobodila vojna razvija dokaj drugače kot drugje po Sloveniji, zato je med člani ZZB v občini precej priselencev in takih, ki so bili borci ali v tujini ali v drugih jugoslovanskih republikah.

Na skupščino so se sestali dne 30. marca. Vajeni zborovanj v dvoranah z velikim številom udeležencev, bi bili v Lenartu najbrž razočarani. Zaradi majhnega števila članov tudi delegatov ni bilo veliko in zato so se zbrali v razmeroma majhnih dvoranah. Sama skupščina pa je potekala kar po domače, bil je bolj pogovor med delegati kot pa polaganje obračuna za minuli dve leti.

Razmeroma največ so na skupščini razpravljali o priznavanju posebne delovne dobe, to je udeležbe ali sodelovanja v NOV v delovno dobo. Pokazalo se je, da so tudi mnogi delegati zelo slabo obveščeni o pravicah borcev in o merilih za priznavanje posebne dobe. Prav tako so posamezniki navajali primere, ko udeleženci NOB niso v predpisanim roku vložili zahtevka, ker niso bili obveščeni ali pa so smatrali, da od tega nimajo nobene koristi. Tako je na primer v občini 93-letna preživetkarica, ki bi lahko dobila svojstvo borca, če bi pravočasno vložila prošnjo. Tega pa ni naredila, ker je bila zdravstveno zavarovana kot družinski član sina-borca. Ko pa so

družinski člani, razen žene in otrok, izgubili pravico do zavarovanja, bi ostala brez vsega, oziroma bi bila lahko le kmečka zavarovanka. Zdaj je vprašanje, kako urediti položaj takih in podobnih zamudnikov, ker je kmečko zavarovanje zanje navadno predrago.

Taka in podobna neurejena osebnostna vprašanja pa vzbujajo pri članih toliko skrb in včasih tudi nezadovoljstva, da ne najdejo dovolj časa za družbeno in politično dejavnost.

Na skupščini so bolj obveščali kot razpravljali tudi o pomembnem dosežku, ki naj bi prek njega uredili skrb za zdravje borcev. Mariborska in okoliške občine so namreč sklenile ustanoviti poseben dispanzer za borce, najbrž prvi in edini v vsej državi. Vsaka občina naj bi prispevala določen znesek za plačevanje osebja dispanzerja, ki bi sicer deloval v Mariboru, dvakrat mesečno pa obiskal tudi vsako občinsko središče ali večji kraj. Za zdaj je znano, da bo v dispanzerju deloval en stalni zdravnik, medicinska sestra in administratorka. Poleg tega bi bila njegova honorarna uslužbenka še revmatolog in nevrolog. Dispanzer naj bi tudi pošiljal borce za klimatsko in zdraviliško zdravljenje. V ta namen naj bi imel rezerviranih nekaj postelj po zdraviliščih in letoviščih. Tudi lenarska občina je pristopila k skupnosti ustanoviteljev in se obvezala plačevati prispevek.

Ob koncu so se še delegati pogovorili o tem, kako bi bilo prav in dobro, če bi začeli zbirati denar za postavitve večjega spomenika padlim borcem v Slovenskih goricah in če bi občinska skupščina podelila domile Lackovemu odredu.

MP

BORCEM FNO JUŽNEGA VIETNAMA

Bivši borci NOB Jugoslavije in aktivisti, zbrani na redni letni skupščini ZZB NOV, rezervnih oficirjev in podoficirjev ter vojaških vojnih invalidov občine Postojna, vam pošiljamo

resolucijo,

v kateri izražamo našo solidarnost z vašim pravičnim bojem proti delovanju ameriškega imperilizma in njegovih satelitov v Vietnamu. Navdušujemo se nad vašimi uspehi, posebno v januarsko-februarski ofenzivi, prepričani v vašo popolno zmago. Sprejmite naše borbene pozdrave!

UDELEŽENCI OBČINSKE SKUPŠČINE
ZZB NOV OBČINE POSTOJNA

nek neznane pisca, ki opisuje ta dogodek takole:

Poročnik James Boornazian — naš partizan.

Nekje v južni Italiji se je dvignila eksadrija 36 bombnikov »liberatorjev« in se podala navzgor, ob Jadranskem morju. V okolici Reke so začeli leteti nad kopnim Preko slovenske Notranjske in severovzhodne Primorske ter preko Gorenjske lete proti Nemčiji. Mi partizani že dobro poznamo te velike ptice z juga, ki oznanjajo zasujenjem narodom prihod pomladi. Nemalo veselja in poguma nam vlivajo leteč preko nas, ko si vendar mislimo, koliko bomb bo spet padlo na nemške vojne zgradbe. Čudovite so predstave partizanov in kdo bi mogel popisati, kaj vse si mislijo partizani ob pogledu na zavezniška letala in kako blago jim je pri duši, ko čutijo nad seboj v zraku zavezniško pomoč in podporo.

Tako je bilo tudi zadnjikrat, ko so leteli nad nami ameriški bombniki. Vsi smo gledali te čudovite oznanjevalce svobode, ki so leteli nad nami. A partizanska radovednost je bila še večja, ko smo opazili, da se v zraku bje borba z nemškimi lovci. Nemški »messerschmitti« se približujejo in oddaljujejo od ameriških bombnikov in jih skušajo zrušiti. In res, nenadoma se začne spuščati proti zemlji prvo letalo in v nekaj sekun-

jem tovarišu pa pravi, da ga je zajel plamen letala in mu začel padalo, nakar je padel na zemljo in se ubil. Nekaj tovarišev, trije ali štirje, pa se je rešilo s padali in pristali so na tleh v območju Ratitovca, kjer so dva rešili naši gorenjski partizani, enega pa so baje ujeli Nemci v Sorici. Kaj je z ostalimi tovariši, ki so se bili v letalu — vseh je bilo deset — o tem še danes, žal, še nič ne ve.

Ko sem vprašal tovariša Jamesa, kaj je mislil med padanjem, mi je dejal, da ga je skrbelo samo to, kako bo hitro skril padalo in skušal dobiti zvezo s prebivalstvom, da ga popeljejo do partizanov. Toda v hipu, ko je opazil partizane pod seboj, ga je ta skrb minila, zakaj spoznal jih je po reči zvezdi, ki jo nosijo na kapah. Sicer pa so natančno poučeni o partizanih in vedo prav dobro, da so v takih primerih varni samo tedaj, če se jim posreči priti v območje partizanskih enot. Zato jim je ukazano, da takoj po pristanku beže v gore, kjer naj si poiščejo stik z našimi enotami. Lahko si je po vsem tem misliti, kako je bilo poročniku Boornazianu pri duši, ko je zagledal naše tovariše.

Poročnik — navigator James Boornazian je doma iz Kalifornije v bližini Los Angelesa. Ima 22 let in še ni poročen. Starši so mu še živi. Z letalstvom se je ukvarjal že v civilu, sicer pa je študiral trgovsko stroko. V

vlakom, ko bo došel do osvobojenega ozemlja.

Med partizani se počuti kakor med Angleži, le to neprijetnost mora prenašati, ker ne zna slovenščine, a mi ne angleščine.

Ko sem mu povedal, da so belogardisti ujeli v okolici Logatca nekega ameriškega padalca in ga predali Nemcem, je še bolj razumel in občutil vso srečo, da se je rešil k partizanom in ko sem mu pojasnil, da belogardisti pred civilnim prebivalstvom zatrjujejo, da so njihovi zavezniki Angleži in Američani, mi je ponovno izjavil, da imajo od svojih oblasti ukaz, da naj iščejo zaščito samo pri partizanih, sicer pa, da že ves svet ve, da so partizani edini njihovi zavezniki.

Tovariš Boornazian je povedal še marsikaj o letalstvu, o

SPET NOVOSTI IZ UVOZA

V TRGOVSKI HIŠI nama Tomšičeva ulica 2

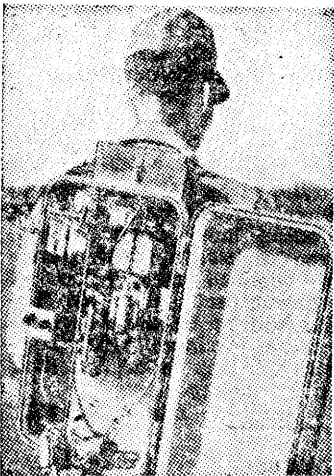
- Rifex — Deodorauto Rinfrescante — osvežilec zraka za avtomobil ali prostore v vašem stanovanju — iz Italije
- stolčki, mizice in ležalniki — zložljivi — iz Francije
- garnitura orodja v kovčku »naredi si sam« v dveh izvedbah — iz Nemčije
- trenirke za otroke od 4 do 10. leta starosti — iz Nemčije
- moške obleke iz diolena in volne — iz Zahodne Nemčije
- brokat iz sintetične, nyloga in acetata v 11 barvah za večerne in maturitetne obleke — iz Italije

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Američani »vohajoc« za zasedami

V Združenih državah Amerike so izdelali prenosno napravo, s katero je mogoče po vonju odkriti do dvesto metrov oddaljenega človeka. Sestavljena je iz sprejemnika, ki ga pritrdijo na puškino cev, in škatle s kemičnim

analizatorjem. Škatla tehta kakih dvanajst kilogramov.

Sprejemnik vsrkava zrak, ki prihaja iz smeri pričakovane zasede, v škatli pa posebne snovi reagirajo na vonje, ki so značilni za človeka. Bliznjico človeka je videti po kazalcu na mikroampermetru, pritrjenem na puškiniem kopitu ali vojakovi desni roki.

VOJAŠKA VEDA IN TEHNIKA

Gagarin in letalo E-266

V zvezi z Gagarinovo tragično usodo je slišati glasove, da se je ta slavni kozmonavt ponesrečil na najnovejšem sovjetskem prestopalcu tipa MIG.

To letalo se imenuje E-266 in bo to ime zadržalo vse do tedaj, dokler ga bodo preizkušali kot prototip. Trdijo, da je to letalo, s katerim lahko dosežejo najvišjo hitrost in največjo višino. Z letalom te vrste so lani jeseni dosegli dva svetovna rekorda v hitrosti in v višini.

Najprej se je pilot Aleksander Fedotov z letalom tipa E-266 dvignil 30.010 metrov visoko. Letalo je bilo obteženo z dvema tonama tovora, s tolikšnim bremenom pa se doslej ni dvignilo tako visoko, če noben serijski letalo.

Isti pilot pa je z istim letalom pred tremi leti dosegel svetovni hitrostni rekord, ki ga je bil branil ameriški srednjedozvočni bombnik B-58. Sovjetski pilot, ki je dosegel 2.320 kilometrov na uro, je bil potemtakem za 233 kilometrov na uro hitrejši od Američana.

Pred kratkim pa je pilot Peter Ostapenko zrušil z letalom E-266 tudi ta rekord. Na tisoč kilometrov dolgi poti je dosegel 2.510 kilometrov na uro, kar je dosegel največja dosežena hitrost serijskega letala.

Letala tipa E-266 so najnovejši sovjetski nadzvočni prestopalci, ki jih sedaj izdelujejo že serijsko. Spadajo pa v kategorijo letal, ki dosegajo hitrost treh machov, kar pomeni 3.000 km/h.

IZLETI

LJUBLJANA

Podjetje SAP Ljubljana, oddelek za turizem bo v aprilu in maju organiziral naslednje izlete: Sedemdnevni izlet z avtobusom v Basel, združen z ogledom švicarskega vznočnega sejma. Petdnevni izlet z avtobusom skozi Avstrijo in Italijo. V aprilu bodo organizirali tudi ogled farmaceutsko medicinske razstave v Berlinu. Izlet z avtobusom bo trajal 10 dni. Frizerje in kozmetičarje bo verjetno zanimal izlet v Köln na razstavo »Kosmetika 1968«. V Stuttgart bodo paljali na ogled razstave pekarske industrije, v Pariz pa na ogled tradicionalnega velesejma. Zelo zanimiv bo verjetno 9-dnevni izlet v Holandijo, in sicer skozi Avstrijo, Nemčijo, Belgijo, Švico in Italijo, v Keukenhofu pa si bodo ogledali cvetlično razstavo. Za prvomajsko praznike bodo priredili 5-dnevni izlet v Salzburg, Frago in na Dunaj. Prvomajski izlet bo tudi v Pariz, dolino Aoste in dolino Loire. Izlet bo trajal sedem dni. Med prazniki bodo priredili tudi 6-dnevni izlet na otok Elbo, pri čemer si bodo med potjo ogledali Bologno, Sieno in Pizo. Stridnevni prvomajski izlet v Firenze na bo združen z ogledom obrtniške razstave. Za smučarje prireja v maju 4-dnevni izlet v Marmolade, združen s smučarsko smotko v Dolomiti. Zanimiv bo prav gotovo tudi izlet Bar-Bari. Trajal bo 8 dni, med potjo pa si bodo ogledali turistične zanimivosti v Pompejih, v Napoliju, Rimu in Ravenni. In končno še izlet na Pag, ki bo trajal tri dni.

IZ FRANCOŠKE REVILJE »L'ARMÉE«

Sodobno protitankovsko orožje v zahodnih vojskah

De Reboul, pisec članka »Razvoj protitankovskega orožja v zahodnih vojskah« razvršča protitankovske izstrelke (granate, rakete) v tri kategorije: z rušilno polnitvijo, s kumulativno polnitvijo in prebojne (sem spadajo tudi podkalibrski)

IZSTRELKI Z RUŠILNO POLNITVJO

Ti izstrelki imajo eksplozivno polnitev v sorazmerno tanki kovinski oblogi. Ko izstrelke zadene oklep, se njegova konica razbije, razstrelivo pa pride z oklepom v neposreden stik. Vžigalnik z zapoznelim učinkom povzroči eksplozijo, njen udarni val pa prehaja na drugo stran oklepa. Pri prehodu skozi oklep nastane ogromen pritisk, ki oklep deformira.

Izstrelki te vrste imajo naslednje dobre lastnosti: njihov učinek ni odvisen od nagiba, pod katerim zadenejo oklep, toda ta le ne sme biti večji kot 60 stopinj; vrtenje izstrelka ne vpliva na njegovo učinkovitost, vendar so izstrelki, ki se hitreje vrte okrog svoje osi, natančnejši od onih, ki se ne vrte oziroma se vrte počasneje. Izstrelki z rušilno polnitvijo pa imajo tudi nekaj slabih strani. Hitrost ne sme biti prevelika, da se ne bi njihova eksplozivna polnitev razbila že pred eksplozijo; zaradi sorazmerno majhne hitrosti lahko lete v bolj ali manj ravni črti največ 800 metrov daleč; celo najmanjši predoklep nevtralizira njihov učinek.

IZSTRELKI S KUMULATIVNO POLNITVJO

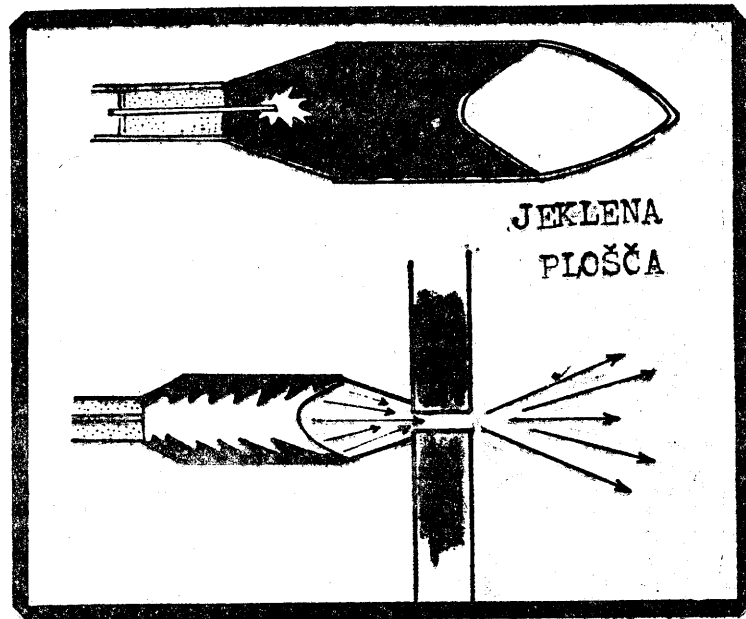
Pri eksploziji kumulativne polnitve nastaja pritisk nekaj sto tisoč kg na kub. cm, curek raztopljenega jedra kovinske konice prodira proti oklepu s hitrostjo najmanj deset kilometrov na sekundo, pri tem pa vsebuje ogromno kinetično energijo. V točki, kjer ta curek zadene ob oklep, nastaja pritisk,

ki znaša najmanj milijon kilogramov na kvadratni centimeter! Med prebijanjem oklepa se pritisk sicer zmanjšuje, toda navzlic temu izstrelki s kumulativno polnitvijo lahko prebijajo debelejši oklep, kot znaša njihov kaliber.

Prvi izstrelki te vrste so lahko prebili dvakrat močnejši oklep, že 1950. leta je močnejšihovega prebijanja znašala štiri, deset let kasneje celo pet kalibrov, sedaj pa prebijajo še debelejši oklepe. Od 1960. leta dalje si prizadevajo, da bi izstrelki te vrste bili onstran oklepa čim učinkovitejši — da bi bila luknja v oklepu čimvečja in da bi plini pri preboju oklepa odtrgali čimveč jeklenih drobcev. Prizadevajo si tudi v tej smeri, da bi odstranili nasprotni učinek predoklepa. Vrtenje kumulativnih granat ni priporočljivo, saj zmanjšuje njihov učinek, če se zavrtje najmanj 20–30-krat na sekundo. Zato izstrelke te vrste stabilizirajo med poletom s posebnimi krilci, vendar jim to uspeva le pri manjših kalibrskih in izstrelkih z manjšim dosegom. Napravili pa so tudi že take izstrelke, ki se med poletom stabilizirajo z obračanjem kovinske obloge, medtem ko kumulativna polnitev miruje.

PREBOJNI IZSTRELKI

Prebojni izstrelki učinkujejo samo s svojo kinetično energijo, ki je funkcija njihove gnote in kvadrata hitrosti. Sedaj povečujejo kinetično energijo z uporabljanjem podkalibrskih izstrelkov, s katerimi dosegajo hitrost 1.500 metrov na sekundo. Njihovo jedro je napravljen iz tungstena, ki ima mnogo večjo

TUDI NAŠA TROMBLONSKA MINA, KI JO JE MOČ IZSTRELITI Z NAVADNO PUSKO IN S KATERO JE MOGOČE NA RAZDALJAH DO 150 METROV PREBITI DO 300 MM DEBEL JEKLEN OKLEP, IMA KUMULATIVNO POLNITEV. MINE TE VRSTE SO TEŽKE OD 500 DO 800 GRAMOV, NJIHOV KALIBER PA ZNAŠA OD 40 DO 75 MM.

kovredni (čeprav je s kumulativnimi izstrelki lažje vžgati tank), pri manjših kalibrskih pa je prednost na strani kumulativnih izstrelkov.

Navzlic takim ugotovitvam pa v novem času spet razvijajo prebojno (in tudi pod-

kalibrsko) municijo z manjšim kalibrom (20 do 30 mm). Ta pa ni namenjena tankom, temveč proti vozilom s slabšim oklepom (oklepni transporterji itd.), ki jih je na sodobnem bojišču čedalje več.

(Nadaljevanje)

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM?

V letošnji 6. številki smo objavili nedokumentirano fotografijo, ki je nastala ob istem času in na istem kraju kot tale, predstavlja tudi isto enoto. Obe sliki ločijo nekaj trenutkov, medtem je enota naredila nekaj korakov naprej v svojem pohodu. Nismo pa prejeli nobenega pojasnila, kdaj in kje je to bilo. Najbrž je fotograf pritisnil na sprožilec ob osvoboditvi maja 1945...

Več za obrambno vzgojo

Na zadnji seji obeh zborov občinske skupščine Kočevje so odborniki med ostalim razpravljali in sklepali o poročilu sveta za narodno obrambo.

Ceravno so ugotovili, da so se zadeve iz tega območja v minulem obdobju zadovoljivo in uspešno reševale, so bili vseeno mnenja, da je potrebno v prihodnje storiti več za krepitev splošne narodne obrambe. Menili so, da so minuli vojni dogodki dovolj prepričljivo pokazali, kako zelo je potrebno biti pripravljen na morebitno vojno. Menili so, da naj bi delovne in druge organizacije, predvsem pa vodstva krajevnih organizacij in sekcij ZROP sto-

rila več za vsakodnevno vzgojo rezervnega starejšinskega kadra in ostalih prebivalcev. Pohvalili so dejavnost komisije za obrambno vzgojo pri DU Kočevje. Kritično so ocenili gradnjo zaklonišč in ostalih objektov in se zavzeli za to, da se pri izdelavi urbanističnih programov, zazidalnih načrtih in gradnjah posveča več skrbi in gradnjo tovrstnih objektov. Glede kadrovanja za potrebe JLA pa so bili mnenja, da naj bi storile več družbeno politične organizacije, kajti preteklo leto se je v občini na razpis pristojnih vojaških organov javilo le 8 mladincev.

-vd

(Nadaljevanje in konec)

Takrat je admiral Räder še menil, da je »odločna ofenziva proti trgovskim ladjam edini način, s katerim je mogoče premagati Anglijo«, in je zato sklenil poslati na Atlantik še dve bojni križarki, »Scharnhorst« in »Gneisenau«, ki sta z Baltika krenili na pot 23. januarja 1941. Spretno sta izkoristili slabo vreme in se tako izognili britanski »Home Fleet«. Srečno sta se prebili skozi Dansko ožino, ki deli Grenlandijo od Islanda. Odslej so pomembnejše zavezniške konvoje spremljale tudi stare oklepnice, katerih se nemške gusarske ladje niso upale lotiti. Niso namreč smele tvegati niti najmanjših poškodb, ker bi jim utegnile biti usodne.

Potem ko sta križarki »Scharnhorst« in »Gneisenau« opazili konvoj, ki ga je spremljal »Ramilies«, sta se mu previdno izognili, v bližini Nove zemlje uničili pet ladij, nato pa se spustili proti jugu. Sedmega marca sta vzhodno od Kapverdskega otoka naleteli na konvoj, ki ga je spremljala »Malaya«, vendar ga nista hoteli napasti. Pač pa sta o konvoju obvestili podmornice, ki so nato potopile pet ladij. Potem sta se nemški križarki spet vrnili proti severu in na Halifaxovi poti povzročili strašno razdejanje. Razpršili sta neki konvoj in pri tem

uničili šestnajst ladij. Angleške vojne ladje so ju sicer zasledovale, vendar ju niso mogle dohiteti. Križarki sta se 22. marca nepoškodovani vrnili v Brest, potem ko sta potopili 22 ladij, ki so imele skupaj 115.000 ton.

Doseženi uspehi so poveljstvo nemške vojne mornarice tako opogumili, da je sklenilo poslati na odprto morje svojo najmočnejšo ladjo, oklepnico »Bismarck«. Spremljala jo je križarka »Prinz

desetih urah iskanja ga je najprej odkrilo neko letalo »Coastal Command«, zatem pa še letalo z »Ark Royal«, ki je prihajal iz Gibraltarja. Čeprav je bilo 26. maja zvečer slabo vreme, so letala z letalonošilke »Ark Royal« z dvema torpedoma tako poškodovala krmljni mehanizem na »Bismarcku«, da je bil ta obsojen na smrt. Naslednjega dne zjutraj sta ga napadla »King George« in »Rodney« ter ga pokončala s torpedi.

rabljali oklopnic ali križark, le-te niso nikoli več odplule na Atlantski ocean.

DELOVANJE POMOŽNIH KRIŽARK

Admiral Räder je sodil, da so parniki kot pomožne križarke zelo neprimerni in preveč vidljivi, kajti tem ladjam sta potrebni ne le hitrost in ločnišvo, temveč tudi čim večji doseg in kamuflaža. Zato se je odločil za tovrstne ladje z no-

so tako pogosto menjale, da jih je nemško poveljstvo poznalo po številkah, angleška admiraliteta pa po črkah.

Po začetku vojne so tako predelali šest trgovskih ladij. Opremljanje pomožne križarke je zahtevalo šest do osem mesecev časa, toda zaradi preobremenjenosti ladjedelnic z drugimi opravili so se morali zadovoljiti tudi z daljšimi roki. Prvi gusar je iz Nemčije odplul aprila 1940. V poletnih mese-

Eugen«, ki je iz Gdynie odplula 18. maja 1941. Toda med vojnjo skozi Dansko ožino ju je opazil »Suffolk« in kljub megli in slabemu vremenu imel z nemškima ladjama stik prek radarja, hkrati pa je o tem obvestil tudi »Home Fleet«. Ze 24. maja ob zori sta »Prince of Wales« in »Hood« napadli nemški gusarski ladij. Po petminutnem obstreljevanju se je »Hood« razletel, zaradi prejetih zadetkov pa se je moral tudi »Prince of Wales« umakniti iz boja. Pa tudi »Bismarck« je bil zadet. Izteklo mu je mnogo mazuta in zato se je skušal rešiti v francosko pristanišče Saint-Nazaire. Proti večeru so ga napadla še letala z letalonošilke »Victorious« in ga zadela z enim torpedom. Medtem se je znočilo in »Bismarck« je ušel. Po enaltri-

»Prinz Eugen« se je srečno umaknil v Brest in se tam priključil križarkama »Gneisenau« in »Scharnhorst«.

Da ne bi bile ladje, ki so se zbrale v Brestu, uničene, je Hitler ukazal, naj jih prepeljejo v Nemčijo. To so storili 11. februarja 1942 ponoči. Noč je bila tako temna, da so nemške ladje zapazili šele naslednjega dne, ko so plule skozi La Manche. Manjše ladje, letala in rušilci, ki so jih bili Angličani poslali v napad, so bile uničene ali zavrnjene. Nemške ladje so mirno nadaljevale pot, čeprav so mine hudo poškodovale »Gneisenau« in »Scharnhorst«.

Navzlic temu pa so bili Angličani lahko zadovoljni. Odtlej niso Nemci v gusarski vojni nič več upo-

silnostjo 5000 do 7000 ton na dizelski pogon. Te dosežejo hitrost 15 do 20 morskih milj, vendar jmatjo zelo velik doseg. Oborožili jih je 6 do 8 topov kal. 150 mm, z minami in tudi s torpednimi cevmi. Vse to pa je bilo skrbno prikrito. Nekateri izmed teh ladij pa so na krovu imele celo po eno letalo. Posadka je bila z vsem tako dobro opremljena, da je lahko ostala na morju kar celo leto.

Da bi sovražnika premotili, so ladje temeljito preuredili. Plule so pod kako nevtrarno zastavo, nanje so pritrili dimnike in jambore, dogradili kabine in lažne naprave za natovarjanje. Te ladje so se sprva imenoval »Atlantis«, »Widder«, »Pingouin«, »Thor«, »Kometa«, »Orion« in »Kormoran«, toda imena

cih je na Atlantskem oceanu delovalo že pet takih ladij, medtem ko se je šesta usmerila proti Sibiriji. V decembru sta se gusarja A in B sešla na Tihem oceanu in v bližini otoka Nauru potopila pet zavezniških ladij. V 1940. letu je teh šest gusarjev skupno uničilo 56 ladij, ki so imele 374.000 ton. Angličani niso mogli najti in uničiti nobene pomožne nemške križarke.

V začetku 1941. leta je bil zavezniški pomorski promet v hudih škripcih. Nemci so namreč imeli na morju hkrati dve bojni križarki (»Scharnhorst« in »Gneisenau«), po eno žepno križarko (»Scheer«) in navadno križarko (»Hipper«) ter šest nemških in eno italijansko pomožno križarko. Kar zadeva pomožne križarke, sta dve

Gusarstvo med drugo

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

VINKO SUMRADA-RADOS:

Gradnikovci ob zlomu Italije

Brigada Ivana Gradnika, tolimskega kmečkega upornika, obglavljenega v Gorici, naj bi bila ustanovljena 26. aprila 1943 iz enot Severnoprimorskega odreda na planin. Golobar. Toda italijansko poveljstvo je zvedelo za zbor bataljonov in napadlo 2. bataljon odreda, ki je imel 43 mrtvih. Brigada se je nato zbrala šele prve dni maja na planini Miji.

Pred italijansko kapitulacijo je brigada prišla na Dolenjsko in Notranjsko, nato pa se je vrnila na Primorsko, kjer se je bojevala do konca vojne. Ta članek torej objavljamo ob 25-letnici ustanovitve Gradnikove brigade.

Po večdnevni težki borbi po Mačkovecu in okrog Krvave peč so se vse tri brigade 14. divizije premaknile čez Bloško planoto do Poljan nad Loško dolino in nato dalje v Drago in sosednje vasi. Brigade so nosile s seboj nad dvajset hudo ranjenih, ki so na pohodu zelo trpeli zaradi hudega naliva. Deževnica je curčila skozi premočena nosila in rane so se vemale pod vlažnimi obvezami. Po prihodu v Drago so sicer vse ranjence prevezali, toda mnogim je bila nujno potrebna operacija. Zato je bilo treba ranjence čimprej prenesti v bolnišnico na Rog.

Dopolodne, 7. septembra 1943, so me poklicali na štab divizije in mi povedali, da sem kot komisar brigade odgovoren, da z delom Gradnikove brigade prenesemo ranjence na Podstenice in se čimprej vrnemo nazaj v divizijo. Še isto popoldne sta 1. in 3. bataljon prevzela ranjence in že smo krenili na pot čez Glazžo in Jelenov žleb. Tu sem med kratkim počitkom opisal gradnikovcem potek znanega boja, ki je prinesel slovenskim partizanom eno največjih zmag nad Italijani, in že smo se spustili proti Rakitnici. Izvidnica se je v mraku vrnila iz vasi z nič kaj razveseljivimi novicami. Zvedela je namreč, da so se pred nekaj dnevi v sosednjih Grčaricah naselili plavogardisti, ki da stalno patrolirajo po cesti do Dolenje vasi. Ako bi naša kolona trčila nanje, bi nas to lahko zadržalo dalj časa in ne bi mogli priti še v teku noči čez zastraženo kočevsko progo. Izvidnica je izvedela za velike poplave vzdolž proge, ki jih je povzročilo zadnje deževje; proge da ni mogla prekorčiti niti Prešernova brigada, ki že dva dni čaka na oni strani, da se vrne čez Notranjsko na Gorenjsko. Edina možna pot čez progo je menda mimo Stare cerkve, toda tu je bila postojanka in bi bil pohod z ranjenci mimo nje močno tvegan.

Po kratkem posvetu s štabom bataljonov sem odločil, da moramo še v teku noči za vsako ceno priti čez progo, pa čeprav bi morali bresti vodo.

Poslali smo močne bočne zaščitnice v smeri Dolenje vasi in Grčaric ter že hiteli s pospešenim maršom po glavni cesti proti Kočevju. Za počitek ni bilo časa, dokler ne pridemo čez progo; nosači so se menjavali kar spotoma vsake četrt ure. Povoden je zalila celo glavno cesto, na kateri smo nekaj pred Staro cerkvijo bredili vodo do kolen, in že smo zagledali luči belogardistične postojanke v Stari cerkvi. Edina pot čez progo, ki ni bila poplavljenja, je vodila tik mimo naselja; je dobrih sto metrov jo je ločilo od razsvetljenih bunkerjev. Med pot in bunkerje je polegla v zasled četa borec z nalogo, da brezpogojno omogoči prehod ranjencev. Ako bi pričeli belogardisti streljati, morajo naši zaspati bunkerje s stalnim ognjem, dokler ne pride kolona na varno, nato pa naj ji drže zaščitnico. Verjetno so bili beli še bolj v skrbeh kot mi, zato se niso oglašili in smo srečno prišli mimo postojanke. Ustavili smo se šele v požarni vasi Cesta, kjer smo se spočili in skuhali kosilo.

Popoldne smo šli dalje čez Rog do Podstenice, kjer smo izročili ranjence bolničarjem, da jih po svojih tajnih poteh prenesejo dalje v bolnišnico, skrito v roških gozdovih.

Dolga pot, združena z nošenjem ranjencev, nas je močno utrudila, saj smo v štiriindvajsetih urah prehodili okrog petdeset kilometrov. Zato smo sklenili, da se spustimo v Poljansko dolino. Jaz sem ostal s kurirjem pri 1. bataljonu, ki se je nastanil v Podturnu, 2. bataljon pa je šel v Poljane. Imeli smo namen nahraniti moštvo, odpočiti se in naspati, naslednji dan pa oditi nazaj v brigado.

PROTI STRAŽI

Bili smo ravno pri večerji, ko je prihitel neki terencec z novico, da je Italija kapitulirala. Nismo mu prav verjeli, ker so se podobne vesti po padcu fašizma pogosto prenašale, a doslej se je vedno izkazalo, da niso resnične. Toda vest se je naglo širila po bataljonu in terencec je vztrajal, da je o kapitulaciji že poročal radio.

Posvetoval sem se s štabom 1. bataljona in vsi smo bili enakega mnenja, da se morata bataljona čez noč odpočiti, jutraj pa, ako je vest resnična, bomo ukrepali dalje. Čeprav smo svojo nalogo izvršili in bi se morali vrniti, je pred nami Novo mesto s toliko zaželenim orožjem, topovi, tanki in oklopniki, a na vsem področju Krke do Novega mesta ni nobene brigade!

Zgodaj jutraj 9. septembra 1943 je bil 1. bataljon že na nogah, ko je prihitel kurir štaba 3. bataljona s sporočilom, da je prišel tja neki tovariš Pelko ter mu v imenu Glavnega štaba ukazal, da gre z njim na Vršana Sela, ker je Italija kapitulirala.

Skupno s štabom 1. bataljona smo se odločili, da gremo na lastno odgovornost proti Straži. Potrjena vesela vest o kapitulaciji Italije je tako prevzela gradnikovce, da ni bilo niti sledu več o utrujenosti. Tudi najbolj ožuljeni so zagotavljali, da z lahkoto hodijo, in že je bataljon hitel proti Straži.

Ker je italijanska zaseda na Gornjem polju še vedno stražila most čez Krko, smo na Gradišču pustili eno četo, da nam varuje levi bok, drugi pa smo hiteli v Vavto vas. Tu so nam domačini povedali, da posadka noče odložiti orožja, ker baje čaka na izid pogajanj med glavnim štabom in komandantom italijanske divizije v Novem mestu, generalom Ceruttijem. Skoraj tik nato je prišel iz Straže namestnik komandanta glavnega štaba tovariš Jaka Avšič. Začudenemu, kako smo se znašli nenadoma pred Stražo, sem pojasnil, da nas je tu zatekla vest o kapitulaciji Italije ter smo zato sklenili, da razorožimo posadko v Straži. Tovariš Avšič je dejal, da se vrača iz Novega mesta, kjer so pogajanja še v teku; vse, kar storim, gre na račun moje lastne odgovornosti; in že je skokoma odjezdil proti Rogu.

Komaj je odšel, je prihitel četni kurir iz Gradišča. Ves zasopel je javil, da prihaja po cesti iz Soteske vsa italijanska posadka, ki namerava skupno z Italijani iz Gornjega polja dalje v Stražo. Naročil sem Volodji, komandantu 1. bataljona, naj skuša pripraviti komandanta Straže do tega, da bo položil orožje, sam pa sem odhitel nazaj na Gradišče.

Prišel sem še pravi časi. Na cesti na levem bregu Krke tik nad mostom so se ustavili Italijani iz Soteske, in pravkar se jim je pridružila tudi zaseda iz Gornjega polja. Naša četa je ležala na desnem bregu v strelski vrsti — vzdolž ovinka na Gradišču — in postavila težko bredo izza vogala hiše na ovinku. Italijani so neodločno stali na cesti: imeli so povelje, da pridejo v Stražo, a komandir naše čete jim je zaklical po italijansko, da bo udaril po njih, ako ne položijo orožja. Rekel sem komandirju, naj me krije, ako bo potrebno, ter se spustil v spremstvu kurirja Sege na most in čezenj do Italijanov na drugem bregu. Ko sva se vpenjala čez travnike na cesto, kjer so tudi Italijani polegli v strelski vrsti, me je spreletelo: samo en strel naj pade, pa bodo vsi hkrati usekali po naju in v hipu bova kot rešeto! Toda vse je ostalo mirno, dokler nisva prišla na cesto. Italijani so naju v hipu obkrožili. Kurir jim je tolmačil moje besede, da je Italija kapitulirala, da hočem govoriti z njihovim komandantom. Od nekod spredaj je prišel bled poročnik. Ponovil sem mu, naj odloži orožje, v tem primeru jim zagotavljamo prost odhod v Stražo in dalje, kamor želijo. Poročnik je okleval; tedaj pa je mlad vojak vzkliknil: »Dovolj je vojne! in mi vrget strojno pod noge. Drugi vojaki so ga posnemali in v trenutku je ležalo orožje na tleh.

(Nadaljevanje)

Dvakrat izkoriščene nakaznice

Zadnja vojna je že daleč za nami, toda mi, starejši ljudje, se je še pogosto spominjamo. Tako hudih kot tudi lepih trenutkov, ki smo jih doživeli. Med lepimi so zlasti spomini na naše ljudi, skromne, poštene in v zveste...

Tudi na Jesenicah je bilo precej takih, med njimi tudi žensk. Že v začetku so začele sodelovati in pomagati pri delu za osvoboditev. Pridno so zbirale živež, obleko in zdravila, denar in tudi orožje...

Ena izmed njih je bila Marija Puc, zdaj poročena Leban.

Lani sva jo obiskala s prijateljem na Ljubinju nad Tolminom, kjer živi že nekaj let. Najinega obiska je bila zelo vesela, saj ima rada ljudi, s katerimi je sodelovala v osvobodilni vojni. Z veseljem se spominja tudi vseh dogodkov med vojno.

Vsi vemo, kako hudo je bilo s prehrano med vojno, zlasti za tiste, ki so bili povsem odvisni od živilskih nakaznic. Se huje je bilo za one, ki so imeli svoje pri partizanih ali v taboriščih. Ti pogosto niso dobivali nakaznic, poleg tega pa je bilo treba pomagati svojcem. Zato je vsaka količina hrane, nabav-

ljena izven redne preskrbe, pomenila pravo dragocenost.

Tovarišica Marija se je kmalu po nacistični okupaciji zaposlila na jeseniški občini kot snajilka. Ni bilo dolgo, ko je opazila, da občinski uslužbenci spravljajo odrezke živilskih kart v kletne prostore občine in jih skrbno zaklepajo. Te odrezke so vračali trgovci, da bi tako opravičili prodane količine živil, nemške oblasti pa so vodile nad prodajo temeljit nadzor. Proti koncu leta 1941 je eden izmed uslužbencev pozabil v vratih ključ. Bala se je, da so ji s tem nastavili past, toda skušnjava je bila prevelika. Bilo je zvečer, zbrala je pogum in vzela nekaj odrezkov iz predala, bolj z namenom, da se prepriča, kako bi jih lahko izkoristila kot zaradi želje po hrani. Še isti večer je po vzorcu pozabljenega ključa njen dober znanec naredil še enega.

Tako je dobila priložnost za stalno jemanje odrezkov, ki so bili nekaj dni po tem, ko so jih trgovci vrnili, še uporabi.

Zdi se, da je bil pokojni Alojz Majcen, trgovec s Hrušice, ki so ga Nemci ustrelili 27. julija 1942, prvi pripravljen sodelovati. Tudi pek Rozman in trgovca Kandare ter še nekateri drugi se teh odrezkov niso branili. Zaradi vedno večjih potreb po hrani je vedno več odrezkov z občine romalo nazaj k trgovcem. Marsikatera družina je dobila dodatni obrok hrane, veliko paketov je šlo v izgnanska in koncentracijska taborišča...

Nacistične oblasti dolgo niso mogle ugotoviti, kako to, da trgovci prodajo več hrane kot pa bi je smeli. Leta 1943 so Marijo osumili, da je v zvezi s tem, toda niso ji mogli nič dokazati. Nadaljevala je z delom, čeprav ji je bilo včasih vroče. Nekoč jo je opazil vrtar, kako se muči pri zapiranju vrat in ji celo pri tem pomagal...

Januarja 1944 pa je bilo vseeno že vsega preveč. Zaslutila je, da so ji na sledi in odšla je k partizanom, skupaj z mladoletno hčerko. Srečko Sorli

USPEŠNA PROTIOBVEŠČEVALNA AKCIJA MED NOB

Komisarjeve »tativine«

Med pripravljanjem in izvajanjem akcij po Plasičanski dolini, Cazinjski krajini in severni Liki je obveščevalna služba 8. (kordunske) udarne divizije in njenih brigad ugotavljala, da so sovražnikovi obveščevalci silno prizadevni zlasti vzdolž prometnih zvez, ki peljajo iz Bihaća proti Liki, Gorskem kotaru in Baniji. Ko so razpravljali o tem, kako naj bi onemogočili dobro organizirano sovražnikovo obveščevalno službo, so sklenili v sovražnikovo vohunsko omrežje vključiti svoje ljudi.

To nalogo je dobil tudi komisar naše izvidniške čete, ki naj bi se navsiljivo približal že znanemu sovražnikovemu sodelavcu iz okolice Bihaća.

Komisar je bil oblečen in oborožen kot kak navaden borec. Bil pa je tudi psihično pripravljen na to, da odigra vlogo nezadovoljneža. Ko se je zmračilo, se je skrivoma napotil proti kmetovemu domu in lastnika zaprosil za zaščito in skrivališče. Po krajšem pogovoru je »borec« izrazil željo, da bi rad ušel iz brigade. Pri tem je pazil, da ni pretiraval in da je

kljub temu bil za kmeta dovolj prepričljiv.

Toda tudi sovražnikov sodelavec ni bil od muh in je sprva trdovratno zavračal vsako misel na to, da utegne imeti kake zveze s sovražnikom in da mu lahko v čem pomaga. Komisarjevo obnašanje pa ga je le omajalo in mu je naposled le obljubil, da bo prek prijateljev skušal kaj storiti. Ker pa so časi zelo nevarni, naj mu v dokaz, da misli resno, prinese iz svoje enote brzostrelko z dvesto naboji.

Ko se je komisar vrnil v četo, je svoje višje takoj seznanil s kmetovim pogojem. V brigadnem štabu so sklenili, da gredo do konca in so mu dovolili, da iz štaba »ukrade« zahtevano brzostrelko in municijo. Hkrati so mu še naročili, naj ugotovi tudi drugim zahtevam svojega »sodelavca«, kajti prepričani so bili, da se tak lisjak ne bo zadovoljil le z brzostrelko.

Tako je komisar iz noči v noč »kradel« in prinašal kmetu, kar je bil ta zahteval — brzostrelko, puško, bombe, pa tudi razne dokumente, ki jih je komisar »z veliko težavo« dobil v roke in katerih resničnost je

bila že naslednjega dne dokazana v boju. Kmet je vse to jemal in nekomu izročal, hkrati pa »borcu« zagotavljal, da ga bo v naslednjih dneh spravil k Nemcem...

Ker pa je tako odlašal že kakih deset dni, so v divizijskem poveljstvu sklenili, da vso zadevo nekoliko pospešijo in omečajo kmeta. In tako je komisar neko noč ves prestrašen planil v kmetovo hišo; češ da se je komaj izognil hudi nesreči. Pojasnil je, da so v četi naposled ugotovili, kdo krade orožje, in da ima sedaj na izbiro pobeg k ustašem in Nemcem — ali pa ustrelitev. Kmet ga je pozorno poslušal in vzel njegove težave z razumevanjem na znanje. Ker pa ga je hotel še zadnjič preveriti, mu je kljub temu ukazal, naj se vrne šele naslednjo noč — vendar z lahko strojnico.

Naslednjo noč je kmet dobil še lahko strojnico, kot je bil zahteval, komisar pa vizo za vstop v sovražnikovo obveščevalno omrežje. Tako je en člen sovražnikove verige popustil in v naslednjih dneh je bilo razbito skoraj celotno sovražnikovo obveščevalno omrežje na tem območju.

delovali na Atlantskem, dve na Tihem, dve nemški in ena italijanska pomožna križarka pa na Indijskem oceanu.

Njihove operacijske cone so bile zelo prostrane. Njihova taktika pa je bila v tem, da so se iznenada prikazale na kaki morskoti poti, potopile nekaj ladij in nato hitro pohitele kam drugam, kjer so spet napadale ali pa se oskrbele z gorivom.

mesecev na morju. V strahu pred nemškimi podmornicami so Britanci prepustili nemške brodomolce usodi, toda v bližini je bila neka nemška podmornica, ki je preživela rojake pobrala in jih odpeljala nazaj v Nemčijo.

V vsem 1941. letu so nemške pomožne križarke potopile 44 ladij s skupno 227.000 ton. Navzlic temu pa so britanske križarke le počistile morje in v začetku 1942. leta so Nemci imeli na morju samo še

jo pregnale v Boulogne, kjer so jo naposled potopila britanska letala. Odslej so gusarji le še po redkoma dosegli kak uspeh: prvo žrtev so našli šele po petih mesecih, v maju. Zadnjo pomožno križarko H je potopila neka ameriška podmornica oktobra v japonskih vodah. Proti koncu 1943. leta so razmere postale že tako ugodne, da na Indijskem oceanu niso bili konvoji več potrebni.

Nad zavezniški pomorski promet se je skupno spravilo devet nemških, tri japonske in ena italijanska pomožna križarka. Čeprav jih je bilo malo, so bile zelo nevarne, kajti britanske križarke niso mogle biti povsod. Prav tem gre zahvala, da je bilo močje še pred koncem vojne očisteno sovražnikovih gusarjev.

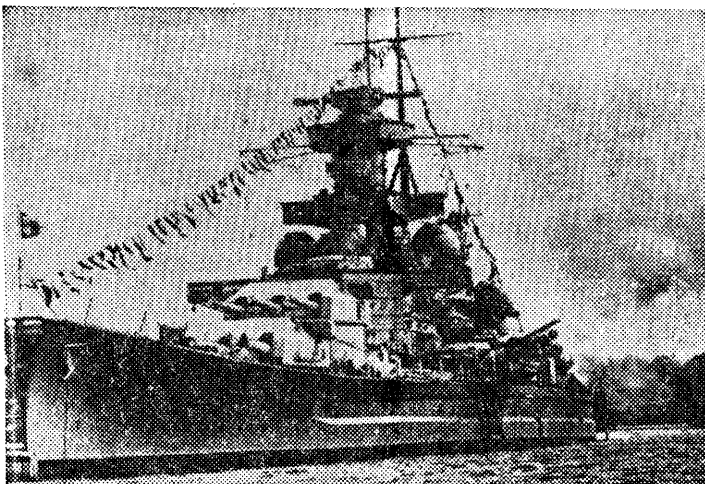
V gusarskih akcijah (z vojnimi ladjami in pomožnimi križarkami) je bilo potopljenih 216 zavezniških ladij, ki so imele skupno 1.328.739 ton, kar znaša 6,3% vseh potopljenih ladij med drugo svetovno vojno. Čeprav je bila to za »shipping« huda preizkušnja, vendar izgube niso bile odločilnega pomena.

svetovno vojno

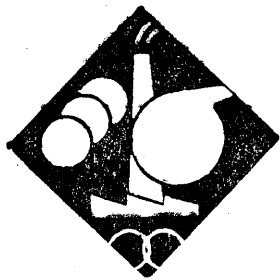
Največje uspehe je dosegla pomožna križarka »Atlantis« (C), ki je operirala okrog Sejšelskega otočja. Ko pa sta križarki »Leander« in »Canberra« uničili njene oskrbovalce, je bilo konec njenih uspehov, tako da se je morala vrniti na Atlantski ocean. Februarja je »Leander« zahodno od Maldivskega otočja potopil italijansko gusarsko ladjo, maja pa je »Cornwall« pokončal pri Sejšelskem otočju pomožno križarko »Pin-gouin« (F). Devetnajstega novembra se je srečanje med pomožno križarko »Kormoran« (C) in britansko ladjo »Sydney«, ki se ji je bila prva približala, da bi jo prepoznala, končalo s potopitvijo obeh ladij. Približno prav tedaj je na Atlantskem oceanu britanski »Devonshire« poslal na morskno dno »Atlantis«, ki je bila že dvajset

eno gusarsko ladjo. V maju so spet imeli tri, toda njihovi dnevi so bili šteti. Ko je septembra nemška pomožna križarka J (št. 23) napadla ameriško tovorno ladjo »Stephen Hopkins«, je ta s svojim edinim topom kal. 100 mm zažgala sovražnikovo ladjo. Oktobra je bil potopljen med vožnjo skozi La Manche tudi »raider B«, ki je prvič vztrajal na morju sedemnajst mesecev, tedaj pa se je vrnil na drugo križarjenje. Potopili so ga angleški rušilci. »Thor« (E) se je razletel v novembru, ko je bil v Jokohami na Japonskem. V istem času je »Bengal« potopil tudi neko japonsko pomožno križarko, ki je operirala v Indijskem oceanu.

V začetku 1943. leta so britanske hitre ladje v La Manchu prestregle nemško gusarsko ladjo K, ki je odhajala na prvo vožnjo, in

NEMSKA KRIŽARKA »SCHARNHORST« OKRAŠENA Z ZASTAVICAMI

ZDRUŽEN^{AK} KEMIČN. INDUSTRIJA DOMŽAL

Za potrebe industrije in široke potrošnje |

- Svinčene okside (minij, glajenka)
- Svinčeno belilo in trobazni svinčev sul
- Svinčeve in cinkove kromove pigmente
- Železo oksidne barve
- Oljate lake vseh vrst
- Temeljne barve in kite
- Barve za markacijo cestišč — SIGNIT
- Oljate emajl lake: DOM, LUMALIN, F
- tranje in zunanje premaze
- Univerzalne sintetične emajl lake — TE
- Alkidne in disperzijske barve za zid in
- Vse vrste nitro brezbarvnih lakov
- Nitro emajl lake — VIRCO, za les in k
- Kolodjske kritne barve za usnje in u
- HELIOCEL US
- Kazeinske kritne barve za usnje in umetno usnje — HELIONOL in HELIONOL US
- Brezbarvne lake za usnje — HELIOCEL (navadni lak in extra trdi lak)
- Pomožna sredstva za barvanje kože
- Nitro kombinacijski emajl lak AVTOLUX in MOBIL emajl lak (Kunstharz) za avtomobile in druge potrebe kovinske industrije
- Sredstvo proti zmrzovanju — ANTIFRIZ
- Poliestri lake in emajl lake — HELIOPOL
- Lak za zaščito kroma
- Spiritni lak ETIKOL in emajl lak za modele — MODEKOL
- Specialne lake in emajl lake za industrijo konzerv in tub
- STANC EMAJL LAK, SREBRNI LAK in lake za notranje verniranje embalaže za živilsko in druge industrije
- Pečno in zračno sušče emajl lake: IDEAL PS in ZS (kislinsko trdeči)
- Lake z učinkom: KORAL PS in ZS (Hammerschlag)
- Premazna sredstva, odporna proti kemikalijam — JAFIPOL, VIRPOL
- Lak za parkete — IDEAL ZS (kislinsko trdeči)
- DD-lake in emajl lake
- Pomožna sredstva pri uporabi barv
- Razredčila vseh vrst za premazna sredstva
- Vezivo na osnovi naravnega kavčuka — TAFTEX in EMULTEX
- Koruzni in krompirjev škrob
- Oksidativno razgrajeni škrobi za papirno in tekstilno industrijo
- Škrobe za potrebe živilske in farmacevtske industrije
- Dekstrini iz koruznega in krompirjevega škroba (beli, rumeni, plavi)
- Lepila na bazi dekstrina
- Lepila na bazi polivinilacetata (čistega in v kombinaciji z drugimi vezili)
- Pomožna sredstva za odlivanje jekla
- Suhe zidne barve z vezivom — DOMOFOR
- Parafinske emulzije
- Različne sintetične smole (alkidne in druge) za industrijo premaznih sredstev

ZDRUŽENA KEMIČNA INDUSTRIJA DOMŽALE

V komfortnih sobah ogre-
vanje, kopalnice s toplo
in mrzlo vodo, WC; lasti-

Članom

ZVVI
ZB
ZROP

nudimo zdravljenje v MORAVSKIH TOPLICAH
za naslednje bolezni:

- obolenja lokomotornega aparata, zlasti revmatična obolenja,
- od ginekoloških obolenj pa posebno zdravljenje primarnih in sekundarnih amenorej po poprejšnji izključitvi tuberkuloznega procesa

Priporočamo vam tudi obisk ostalih krajev v Prekmurju. Za dodatna okrepčila so vam na razpolago: hotel z restavracijo »Zvezda« v Murski Soboti in Ekspres bife s slaščičarno, gostišče »Zvezda« s prodajalno vin in skladiščem piva v Murski Soboti, restavracija ob kopališču v Moravskih Toplicah.

Na razpolago so vam tudi gostišča v Petrovcih, Salovcih in Križevcih.

Za cenjeni obisk se priporoča Gostinsko podjetje »ZVEZDA« Murska Sobota

veliki spomladanski REGRES

Za
soncem greje
najceneje
velenjski
lignit

Regres velja od 26. februarja do zgodnje spomladi. Kdor kupi premog sedaj, si zagotovi naslednje ugodnosti: nižjo ceno, zanesljivo in takojšnjo dobavo, boljše kakovost ter višjo kalorično vrednost zaradi osušitve.

RUDNIK LIGNITA VELENJE

BORCI NOV • INVALIDI NOV • REZERVNI OFICIRJI
IN PODOFICIRJI JA

naši svojci, naši prijatelji in znanci in na sploh bralci glasila
ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

VARČUJEMO

1. za stara leta (koriščenje obresti za priboljšek in dodatek k pokojnini)
2. za primer bolezni, za dodatno pomoč in strežbo (koriščenje obresti za izboljšanje v težki sili)
3. za dopuste in izlete. Znesek, ki se mu mesečno lahko odrečemo, nam z dodatnimi obrestmi omogoči vsako leto lep dopust na morju ali na planinah
4. za nakup stanovanja • za gradnjo individualne stanovanjske hišice • za gradnjo počitniške hišice • za nakup in gradnjo garaže • za komunalno ureditev objektov

SPLOŠNI POGOJI RAZPISA

V redna četrtletna nagradna žrebanja Kreditne banke in hranilnice Ljubljana so vključeni vsi vlagatelji, ki varčujejo pri poslovnih enotah naše banke, pri hranilnih blagajnah delovnih organizacij in poštah, ki poslovno sodelujejo z našo banko. Pri žrebanju pridejo v poštev vsi vlagatelji vezanih hranilnih vlog in lastniki vezanih deviznih računov, kakor tudi stanovanjski in kmetijski varčevalci, ki že imajo ali bodo imeli do 30. aprila 1968 vloženi najmanj 2000 N-din z odpovednim tokom nad eno leto.

Za vsakih 2000 N-din ena žrebna številka.

Žrebanje bo v mesecu maju 1968, številke izžrebanih hranilnih knjižic bodo objavljene v dnevni časopisih in po radiu.

Pravica vlagatelja do nagrade preneha tri mesece po objavi izida nagradnega žrebanja.

Podrobnejše brezplačne informacije lahko dobite pri vseh poštah v Sloveniji, hranilnih blagajnah, pri delovnih organizacijah in pri poslovnih enotah Kreditne banke in hranilnice Ljubljana.

OSREDNJA POSLOVNA ENOTA LJUBLJANA, ŠUBIČEVA 2 in podružnicah:
MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA, BEOGRAD, DOMŽALE, KAMNIK, KOČEVJE, TRBOVLJE ter ekspoziturah:

v Ljubljani: BEŽIGRAD, Titova 55 — Moste, Proletarska 1 — STARA LJUBLJANA, Mestni trg 16 — ŠIŠKA, Celovška 99 in VIČ, Tržaška 36

izven Ljubljane: ČRNOMELJ, GROŠUPLJE, HRASTNIK, KOČEVJE, LITIJA, LOGATEC, MEDVODE, RAKEK, RIBNICA, VRHNIKA, ZAGORJE

Zaupajte svoje prihranke poslovnim enotam Kreditne banke in hranilnice Ljubljana. Vaše zaupanje nagradujemo z lepimi nagradami pri nagradnih žrebanjih in z najvišjimi obrestnimi merami, in sicer:

navadne vloge in devizne račune	Hranilne vloge	Devizne račune
	6,25 %	6,25 % — od tega
		4 % v devizah
vezane vloge in devizne račune z odpovednim rokom nad 1 leto	7 %	7 % — od tega
		6 % v devizah
vezane vloge in devizne račune z odpovednim rokom nad 2 leti	8 %	8 % — od tega
		6 % v devizah

Odločite se tudi vi za varčevanje pri Kreditni banki in hranilnici Ljubljana.

Doslej še nismo bili razočarani, ker smo varčevali pri KBH Ljubljana in njenih poslovnih enotah in podružnicah

Uverjeni smo, da bomo v bodoče ravno tako zadovoljni, zato VARČUJMO pri

KREDITNI BANKI IN HRANILNICI LJUBLJANA

Veliki manevri

Neokusni prvoaprilski šal so bile podobne teleprinterске novice, ki so 1. aprila prihajale iz Amerike v vse konce sveta: predsednik Združenih držav Amerike je napovedal deeskalacijo v Vietnamu, ZDA so se pripravljene pogajati z DR Vietnamom, Johnson ne misli kandidirati za predsednika ZDA na prihodnjih — se pravi letošnjih — volitvah. Toda poročila so bila objavljena tudi v časopisih, ki so izšli drugega aprila, torej ni šlo za potegavščino.

Johnson je presenečenje napovedal po televiziji. Govoril je o treh zadevah: o vietnamski vojni, o gospodarskih težavah ZDA ter o predsedniških volitvah. Vse pa je med seboj tesno povezano. Vojna v Vietnamu, kjer imajo ZDA že več kot pol milijona vojakov, na svoji strani pa še več zavezniških in saigonskih vojakov, ne prinese zmage. Še huje: letošnja ofenziva Fronte narodne osvoboditve Južnega Vietnama ter junaški odpor prebivalstva v Demokratični republiki Vietnam dokazuje, da Amerika v Vietnamu ne more zmagati kljub velikanskim izdatkom in nečloveškemu ravnanju z ljudmi.

Velikanski izdatki za vietnamsko vojsko, za vojaška oporišča po vsem svetu, za intervencije v južnoameriških deželah itd. so ZDA privedli v hudo krizo. Dolarja ni mogoče rešiti, če Amerika ne prekine vojne v Vietnamu in če se ne umakne iz te dežele. Johnson je v svojem govoru po televiziji sicer trdil, da bi večji davki in manjši izdatki utegnili rešiti deželo, vendar je s temi besedami metal državljanih pesek v oči.

Presenečenje je bilo popolno samo takoj, tako rekoč na prvi pogled. Konec koncev ni Johnson ponudil nič bistveno novega. Bombnih napadov na DR Vietnam niso opustili, marveč so jih omejili na tako imenovano »avtorizirano območje«, ki pa so ga vojaški poveljniki v Vietnamu kratko in malo razširili kar na 320 kilometrov daleč. Mogoče je Johnson upal, da DR Vietnam ne bo sprejel njegove ponudbe za pogajanja v takšnih okoliščinah (južnovietnamski in ameriški krogi v Saigonu so bili celo prepričani o tem, da bo Hanoi zavrnil Johnsonov predlog). Če bi bil Hanoi proti, potem bi imel Johnson v rokah močno orodje proti svojim političnim nasprotnikom in dobil bi izgovor za nadaljnje stopnjevanje vojne, kot je že drugi dan zapisal komentator pariškega dnevnika »Combat«. Tudi ameriški zunanji minister Dean Rusk je dejal nekaj podobnega: »Če Hanoi ne bo ugodno odgovoril, nas čakajo hudi boji.«

Prvi in drugi dan je večina sveta pravzaprav ugodno reagirala na Johnsonov govor, obenem pa so povsod izrazili strah, da gre za manever ameriškega predsednika, ki se je zaradi vietnamske vojne, gospodarskih težav, ršnih nemirov, znašel v neupravičen položaju ravno v letu predsedniških volitev. Ko-

mentar posebne vrste je že nekaj dni prej prišel iz Ljudske republike Kitajske. Ču En Laj je dejal, da Sovjetska zveza in Združene države Amerike skupaj snujeta sleparijo o prenehanju bombardiranja DR Vietnama, da bi se začela mirovna pogajanja.

Čprav Johnson v bistvu ni ukazal popolne prekinitve bombnih napadov in čeprav ni spremenil svoje ocene vietnamske vojne, pa je vlada Demokratične republike Vietnama pozitivno in konkretno odgovorila na njegov predlog. Pristala je, da z vlado ZDA začne pogajanja o popolni ustavitvi bombardiranja in drugih vojaških akcij na njenem ozemlju, bila je pripravljena poslati svoje predstavnike, da bi se povezali s predstavniki Združenih držav Amerike.

Svet se je hanojskega odgovora (prvega direktnega pristanka na vse dotedanje ameriške predloge, so rekli v Washingtonu) razveselil, tako je bilo tudi med naprednimi Američani (senatorja Fulbright in Mansfield, znana nasprotnika Johnsonove zunanje politike, sta pozdravila odgovor Hanoi), presenečeni pa so bili predvsem v Saigonu: menili so, da je Hanoi s tem nekako premagal ZDA, ne da bi izgubil kaj ugleda, ker je pristal na stike ne glede na to, da ZDA niso povsem ustavile bombnih napadov.

Francoška vlada je nekam pozno prišla na dan s svojim mnenjem. Potem ko so komunistični in socialistični politiki v Franciji menili, da gre za manever, pa je vlada dala uradno izjavo: »Odločitev predsednika Združenih držav Amerike o prekinitvi bombardiranja v DR Vietnama — čeprav to še ni splošno in brezpogojna prekinitve — bi lahko označili kot prvi korak v smeri miru, s tem pa tudi dejanje razuma in političnega poguma.«

Po hanojskem odgovoru je Johnson dejal, da »bomo navezali stike s predstavniki Severnega Vietnama«. Že v prvem govoru je Johnson za predstavnika ZDA v teh stikih določil letošnega ambasadorja Averela Harrimana in veleposlanika v Moskvi Lewellyna Thompsona.

Moskovski komentar je prišel kasneje: uspeh je odvisen od tega, ali bodo ZDA popolnoma in brezpogojno prekinitve bombne napade na DR Vietnam in vsa druga vojna dejanja proti Demokratični republiki Vietnama, ali bodo ZDA sprejele vse znane predloge vlade DRV in FNO Južnega Vietnama o načinih rešitve vietnamskega vprašanja.

Zunanji minister ZDA Dean Rusk je v Wellingtonu moral nekako »potolažiti« marionetni saigonski režim, ki se je zbal, da izpade iz mirovnih pogajanj. Dejal je, da bo saigonska vlada imela za konferenco mizo »veliko in pomembno vlogo«. Obroba zanimivosti: konec marca je imel saigonski premier Kao Ky intervju za zahodnonemško revijo »Stern«. Govoril je tako, kot ne bi bil zaveznik ZDA in kot da ga ne bi ZDA postavile za premiera. Dejal je, da so Američani kolonizatorji in da ne verjame Američanom, da so v Vietnamu zato, ker bi radi obvarovali načela demokracije in svobode, temveč zaradi svojih interesov, ki se ne ujemajo zmerom z interesi Vietnamcev.

Konec koncev se je nekaj le premaknilo. Johnson je bil prisiljen igrati na vse ali nič, ker je uvidel, da ima vse več nasprotnikov. Še pred nekaj meseci je mislil drugače: tedaj je odstavil obrambnega ministra Roberta McNamara, ker se je nekako upiral zahtevam vojaških poveljnikov v Vietnamu. Toda resnico je začel spoznavati čez nekaj tednov, ko je moral odstaviti poveljnika ameriških sil v Vietnamu generala Williama Westmorelanda, za katerega je še pred nekaj meseci trdil, da Združene države še niso imele boljšega in zvestejšega poveljnika. Ugotovili so, da vietnamska vojna vodi samo v eno: neuspeh na vojaškem področju in diskreditiranje v mednarodni politiki.

Neuspehi v vojni in gospodarske težave, ki so povezane z Vietnamom, so Johnsona potisnili tako daleč, da so njegovi tekmeči za Belo hišo dobivali vse večjo prednost. Na preliminarnih volitvah v New Hampshire je sicer dobil nekaj več glasov kot McCarthy, toda McCarthy je bil dotlej skoraj neznanec v političnem življenju. Naposled se je za kandidacijo prijavil še Robert Kennedy, tako da je Johnson dobil dva močna tekmeča v lastnem demokratskem taboru. Zanimivo je, da so bile po zadnjem Johnsonovem (»prvoaprilskem«) govoru preliminarne volitve v zvezni državi Wisconsin. Na njih je McCarthy dobil 54 odstotkov glasov, Johnson pa le 35 odstotkov. Še Robert Kennedy, ki sploh ni kandidiral v tej državi, je dobil sedem odstotkov za demokrate oddanih glasov.

Zadnje ukrepe predsednika Johnsona je torej mogoče imeti za spreten političen manever: pred Američani se bo zdaj lahko postavil kot predsednik in politik, ki mu je predvsem za mir, ki je končal od Johna Kennedyja podedovano vojno v Vietnamu, ki se je znal odreči tudi predsedniškemu mestu, samo da bi ljudstvo živelo v miru in blaginji.

V te dogodke je žalostno odjeknil atentat na črnega voditelja in Nobelovega nagrajenca za mir dr. Martina Luthra Kinga. Človeka, ki je bil za nenasičen boj za državljanske pravice in enakost črncev, je ubil belec. Rasno vprašanje je spet pritisnilo Johnsona v škrinje.

STANE IVANČ

»Znanost«

Kot tretja knjiga sodobne ilustrirane enciklopedije (prvi dve sta »Narava« in »Umjetnost«), je pri Mladinski knjigi izšla »Znanost«, ki obsega tri temeljne vede: kemijo, fiziko in astronomijo. Knjigo, ki jo je v angleščini napisalo štirinajst znanstvenikov, pedagogov, pisateljev in umetnikov iz sedmih različnih držav, medtem ko jo je uredil dr. J. Bronowski, je v naš jezik strokovno prestavil dr. Lavo Čermelj. Snov učinkovito ponazorjuje ilustracije Hansa Ernija.

Znanost dandanašnji zelo živo posega v naše življenje, zato ima tudi temeljno mesto v sodobnem svetu. Še posebej burno se v našem stoletju razvijajo vede, ki jih obravnava ta knjiga. V kemijo, fiziko in astronomijo se vnašajo nova spoznanja in prav tako korenite spremembe in dopolnjevanja. Zato je ta knjiga pravzaprav poskus približati najvišje dosežke sodobne znanosti čimveč ljudem, zategadelj je njena največja prednost jasnost obravnave, učinkovita ponazoritev na poti k jedru problema. Razumljivo, da v knjigi niso prikazane velike sodobne sinteze, tudi se ne spušča v zamotanost relativnostne teorije, kvantne mehanike, abstraktne matematike ali filozofska razglabljanja o materiji, saj so temu kos le strokovnjaki, vendar so na lahki umljiv način opisane vse sodanje razvojne stopnje znanosti v kemiji, fiziki in astronomiji. K temu mu pomagajo primerjave iz preteklosti in sedanjosti; celo ilustracije služijo v ta namen. Knjigi v dopolnilo je dodan abecedni seznam okoli tisoč strokovnih in znanstvenih izrazov s kratko razlago, kar bo marsikomu služilo kot nujno potreben slovar tehničnih izrazov. Tako bo knjiga dobrodošla mladim in odraslim, saj je znano, da naša poljudno-znanstvena literatura ne daje velike izbire, celo strokovnjak bo našel v njej marsikatero novo dopolnitev na območju kemije, fizike in astronomije. Knjiga »Znanost« pomeni lepo obogatitev naše poljudno-znanstvene literature.

C. Š.

Vsebnost knjige je obsežna, vse je v Mariboru 2. aprila 1968. V Mariboru 2. aprila 1968.

Št. 1.

Kaj pomeni našim mlajšim rodovom stoletnica ustanovitve prvega slovenskega dnevnika ali političnega slovenskega dnevnega časopisa? S prigradnimi sestavki sedanje naše časopisje opozarja slovensko javnost na to obletnico, slovenska poklicna novinarska organizacija pa je priredila tudi (razmeroma skromno) proslavo v Mariboru, v mestu, kjer je pred sto leti, 2. aprila 1868, začel izhajati »Slovenski narod«. Ime tega časnika je bilo po vojni skoraj popolnoma pozabljeno, čeprav ga ni mogoče izbrisati iz kulturne zgodovine našega naroda. Toda tudi v politični zgodovini Slovencev ima »Slovenski narod« dovolj trdnost, čeprav nosi dandanes bolj ali manj nekakšen sramotilen žig, češ da je bil to list slovenskih liberalcev ali meščanov, malomeščanov in »kapitalistov«.

Dejansko dandanes vemo pre malo, kaj je pravzaprav bil »Slovenski narod«, kaj je pomenil v naši kulturni in politični zgodovini, ker se večina ljudi pač ne zaveda dovolj, da je bila vsa zgodovina našega naroda do zmagovite osvobodilne vojne dolgotrajen boj za temeljne narodnostne pravice, za obstoj našega ljudstva kot naroda, za pravico do rabe in razvoja slovenščine, za slovenske šole, za priznanje, da smo Slovenci sloven narod.

Slovenski narod je imel razmeroma tenko plast izobraženstva in meščanstva še celo pred drugo svetovno vojno. Zanj je še zmeraj veljalo, kar je zapisal Ivan Cankar, da smo Slovenci narod proletarcev. Bili smo majhen in reven narod. Bili smo narodnostno in socialno podjarmljena manjšina v »črnožolti monarhiji«, ki so imeli v nji nadvlado Nemci.

Nemci so se povzdigovali nad Slovane in zlasti še nad Slovence, češ da so »prav« narod z bogato kulturo in s slavno zgodovino, medtem ko Slovincem niso niti priznavali, da so narod. Sklicevali so se na to, češ da je narod le tisto ljudstvo, ki ima zgodovino. Trdili

so, da Slovenci nimamo zgodovine ali da Slovencev pravzaprav ni. Slovence so delili na Stajerce, Kranjce, Korošce; pri ljudskih štetjih so si prizadevali naštet kar najmanj nemških narodnostnih skupin, to je prebivalstva, ki mu materni jezik ni bila nemščina. Slovence so celo ugledni nemški zgodovinarji uvrščali med nekakšna »potuljena« nemška plemena, ki govorijo pokvarjeno nemško (!) ali »vindašarsko« narečje... Nemci so se posmehovali kulturni narodni dejavnosti, slovenski kulturi, leposlovju, umetnosti. Slovenski izobraženci, ki niso skrivali svoje narodne zavednosti, so zelo težavno dobili kruh, zakaj na vseh uradih in pomembnih mestih so odločali Nemci. Preganjali so celo duhovnike, ki so se kazali bolj Slovenci in izobraženci kot pa orod-

PRVI TRIJE UREDNIKI »SLOVENSKEGA NARODA«: ANTON TOMSIC, JOSIP JURČIČ, IVAN ZELENKAR

je klerikalne politike pod geslom »Vse za vero, dom, cesarja!«

Zamisliti bi si torej morali narodnostne, družbene — socialne — in kulturne razmere pred sto leti, ko so bili Slovenci razcepljeni na avstrijske dežele (kjer je bil uradni jezik nemščina); ko niso bili politično organizirani, niso imeli političnih voditeljev, ne trdnega, dovolj stvarnega programa (npr. o zedinjenju Slovenji, ki so ga sicer razglasi- li že ob »pomladni narodov«, leta 1948, dvajset let pred ustanovitvijo »Slovenskega naroda«).

Ustanovitev »Slovenskega naroda« v tisti dobi in tedanjih razmerah je bilo torej dejanje, ki je bilo potrdilo kulturne in politične zrelosti Slovencev, moralne moči, življenjske sposobnosti naroda. Prvi slovenski dnevnik, ki sicer sprva ni izhajal še vsak dan, je vsekakor postal pomembno kulturno-politično orodje Slovencev. »Slovenski narod« je stopil v politično-kulturno zgodovino Slovencev z narodnim programom, ki nikakor ni bil le program ozkega kroga mladih liberalcev ali »mladoslovencev«. Ta program je bil pač mnogo naprednejši, jasnejši in odločnejši kakor pa politika ljudi, ki so se zbirali okrog Bleiweisovih Novic.

Zdaj ni mogoče ugotavljati, »kaj bi bilo, če bi bilo« — če bi npr. Sloveni pred sto leti ne dobili svojega prvega dnevnika. Toda vse to je del naše pomembne narodne zgodovine: izvojevan boj za temeljne

narodnostne pravice — do rabe materinščine v javnosti, do slovenskih šol, do uveljavitve slovenščine v uradih, do manifestacij naroda na javnih zbiorih itd. »Slovenski narod« je zaživel v dobi prvih slovenskih množičnih ljudskih taborov, v času tedaj izredno živahnega našega narodnega gibanja. Na teh taborih je bil zelo glasen klic po zedinjenju Sloveniji. Slovensko ljudstvo je nastopalo kot zrel narod.

Ni brez pomena, da je z imenom »Slovenskega naroda« zelo tesno povezana zgodovina slovenskega novinarstva. Ni mogoče podcenjevati, da so s »Slovenskim narodom« rasli, se razvijali in uveljavljali naši pomembnejši kulturni delavci, od Frana Levstika in Josipa Jurčiča, pa do tistih sodelavcev v letnikih tega časnika, ki je izhajal skoraj

trideset let, da najdemo besedila skoraj vseh naših pomembnejših pisateljev, jezikoslovcov, pesnikov, javnih delavcev — od Antona Askerca, Simona Gregorčiča, Ivana Cankarja, Otona Zupanciča in ne le do Frana Govekarja, ki je med drugim napisal za celo knjižniško gledaliških ocen o dejavnosti slovenskega (jubilejskega) gledališča.

»Slovenski narod« je odpiral svoje predale vsem slovenskim piscem, ki pač mnogi niso bili »liberalci«, kakor tudi ta list ni bil nikdar izrazito strankarsko, politično glasilo. Njegovi formalni lastniki niso imeli odločilnega neposrednega vpliva na njegovo usmerjenost in podobno, tako da je bil »Slovenski narod« vsebinsko, zlasti med obdobjem po prvi svetovni vojni kar napreden slovenski časnik. Upravičeno je mogoče trditi, da je bil nekaj časa celo bolj ali manj ljudski list, ki so ga cenili ter radi brali tako trboveljski rudarji kakor jeseniški železarji, ljubljanski delavci, stavbinci, kakor kranjski tekstilci. »Slovenski narod« je poročal skoraj več in bolj izprano ter stvarno o številnih mednarodnih gibanjih v tridesetih letih tega stoletja kakor pa nekateri delavski listi. Ni skrivaj simpatij do kmečkolonizatorskega gibanja; skoraj redno je poročal o prosvetni dejavnosti »Svoboda«; priloževal je poučne, zanimive sestavke popolnoma stvarno tudi o Sovjetski zvezi, kar mu je med drugim nakopalo posebno budnost cenzure, zlasti klerikalno in liberalistično usmerjenih cenzorjev; »na piki« so bili tudi prevodi leposlovnih del (podlistkov) sovjetskih pisateljev — prevajal je Boris Zihler... Marsikatero ime, če že ni bilo iz razumljivih razlogov skrito, bi lahko našli v »Narodu«, ime, ki je znano dandanes. Živeti pisci se sodelovanju pri »Narodu« ne sramujejo in jim tega zdaj ni treba skrivati. Smeli bi biti celo ponosni, saj so pripomogli, da se je o »Slovenskem narodu« celo razširil glas: To je »Rdeči narod« — lahko bi izhajal nadalje prvi dan revolucije!

»Slovenski narod« pa ni doživel svoje stoletnice. Tudi večina njegovih sodelavcev je ni doživela. Živi so še — menda — trije novinarji (z menoj vred), ki so delali pri »Slovenskem narodu«. Le dva pa veva nekaj več o tem, kako je »Slovenski narod« umrl. Smrt prvega slovenskega dnevnika ni bila nečastna: »Slovenski narod« je zadržal okupator, čeprav bi okupatorski oblasti bolj ustrezalo, da bi ga uporabil kot propagandno, umazano orodje, kakor je to storila zlasti »Slovenskim domom« (izrazito belogardistično in okupatorsko glasilo med vojno v Ljubljani). »Slovenski narod« je dražil okupatorja zlasti z zgodovinskimi prispevki, ki so bili bolj ali manj očitna aluzija na okupacijsko in okupatorsko nasilje — npr. o francoski okupaciji Ljubljane med napoleonskimi vojnami. »Smrtni greh« pa je bil zlasti prispevek o nekem poliglottu, ki je živel v Ljubljani in govoril nad štirideset jezikov; ti jeziki so bili naštet tako, da sta bili ciganci in nemščina zadnji... Nemščina! Jezik »vodilne rase nadljudi«!

Zgodovinski pomen »Slovenskega naroda« je vsekakor: prvi slovenski dnevnik je prispeval časten delež, da so se Slovenci razvili kot narod in da so bili v svoji novejši zgodovini sposobni dozoriti v borbe narodnoosvobodilne vojne.

FRANCE SLOKAN

Poljaki v NOB Jugoslavije

Režiser Milan Ljubič je končal snemanje srednjemetražnega filma o udeležbi Poljakov v NOB Jugoslavije. Večji del fil-

ma je posvečen poljskemu bataljonu, ki se je boril v sestavi 14. nato pa 18. srednjebojske brigade ter poljski četi »Stare-

ga«, ki je bila v sklopu Mednarodne brigade »Liberte« v Sloveniji.

Producent filma je poljski filmski studio »Czołowka« iz Varšave, tehnične usluge pa nudi podjetje Viba-film iz Ljubljane. Filmsko arhivsko gradivo je vzeto iz arhivov Triglavl-filma, Zastava-filma, Muzeja ljudske revolucije Slovenije, medtem ko so slikovno gradivo prispevali Muzej v Trzinu, Muzej II. zasedanja AVNOJ v Jajcu ter Muzej Bosenske kraljevine v Banja Luki. S poljske strani so svoje slikovno gradivo prispevali Muzej poljske vojske v Varšavi, Zgodovinski inštitut CK Poljske združene delavske partije, Muzej revolucije narodnega gibanja v Lodzu, kot tudi vrsta posameznikov, ki so ponudili filmski ekipi svoje osebne slike in spomine.

Film bo gotov konec marca letos. Razen režiserja Milana Ljubiča sodelujejo z jugoslovanske strani še snemalci Mile de Gleria in direktor filma Ljubljana. Vsi ostali sodelavci so Poljaki.

Partizanska ljudska pesem

MIRKO ROŠ:

Korotan

Izteka se že peto desetletje, odkar okusi bajno sem prelest dežele okrog Karavank, omamno njeno cvetno mladoletje.

Gozdovi, gore, jezera, poljane, vasice bele širom naokrog. Še danes v njih rojaki nam žive, ki njih beseda me v dno duše gane.

Kako ste blizu! Toda krute meje teko v grebenih vrhu strmih sten, kar za srebrom zlato vašo boj nam partizanskih src nič več ne greje.

A spet in znova spet v to deželo me hrepenenja polna vodi pot. Le v duhu hodim tjakaj na obisk, pri tem pa težka skrb mi guba čelo.

Čez Peco in Obir se pogovarjam z vami, kot da prišel sem med vas. Saj čutim vaših src, želja utrip, ko svojo vam ljubezen vso podarjam.

Kdo nosi krivdo, da ugaša plamen iz davnih časov? Jezik mili vaš nekoč kosezom bil je v ponos, branik slovenstva, njegov mejni kamen!

Nedavno še vojvodski prestol stari vam čuval je domove in krogi v krog prav tja do Trušenj in visokih Djekš. Zdaj v teh domovih tuje gospodari!

S teboj, o Korotan, zdaj nosim bolečino, ki trpka spremlja me na vseh poteh. In vem: zamrla bo šele takrat, ko z mano legla v grobno bo temino...

Borci so še vedno steber...

V soboto, dne 30. marca, so se zbrali na redni skupščini delegati, izvoljeni na skupščinah združenj občine Laško.

Med največje uspehe ZZZB v tej občini lahko štejemo to, da nimajo nobenega nujnega stanovanjskega problema borca, invalida ali člana ZROP. Občinska skupščina je pokazala zgledno razumevanje za urejanje stanovanjskih zadev in je v ta namen dala razmeroma dosti denarja. Lani in predlanskim je 6 borcev dobilo novo stanovanje, 10 družin borcev in 4 članov ZROP se je preselilo iz slabšega v boljše stanovanje, v lastne hiše se je vselilo 14 družin. Gradili so jih poleg drugega tudi s krediti pod ugodnejšimi pogoji. Šest članov je dobilo posojilo za popravilo hiše. Kmetje-borci so iz raznih virov dobili prav tako v zad-

njih dveh letih 17 milijonov starih dinarjev posojila. Tudi pri razvijanju tradicij NOV so dosegli lepe uspehe, vendar štirih članov občinske komisije, izmed devetih, ni bilo ves čas niti na eno sejo. Glede spomeniškega varstva precej primanjkuje denarja, potrebe so še velike, občinska skupščina pa daje v ta namen premalo. Zato naj bi zakonodajalec s posebnim predpisom določil ustanovo, ki naj bi skrbela za spomenike.

Posebno lepe uspehe pa so dosegli člani ZZZB občine Laško pri družbenopolitičnem uveljavljanju. Kako lepo je slišati, da so se skupščine udeležili zastopniki vseh občinskih vodstev družbenopolitičnih organizacij in občinske skupščine. Še lepše pa je slišati podatke o tem, kako so borci še vedno steber vsega političnega in družbenega

dela v občini, kot je dejal sekretar občinskega komiteja ZKS. Ko so delali neko statistiko in zbirali ustrezne podatke, so samo v občini Laško ugotovili, da imajo 80 starih članov KP in da jih je od tega 73 bilo vsa leta po vojni izredno delavnih in da so taki po svojih močeh tudi še zdaj.

Več udeležencev razprave se je dotaknilo tudi hotenja posameznikov, da bi ZZZB proglasili in naredili za stanovsko organizacijo ter ji tako odvzeli družbenopolitični pomen. Brez izjeme so bili vsi mnenja, da je tako gledanje nepravilno in ima za cilj člane ZZZB pri njihovem delu omrtvičiti, narediti iz njih opazovalce, ne pa udeležence našega razvoja. Takega mnenja je bil tudi sekretar občinskega komiteja, ki je izjavil, da je kleveta, če kdo trdi, da je ZZZB stanovska organizacija.

Kot ljudje, ki se čutijo odgovorni za celotno družbeno dogajanje pri nas in ki jih zlasti prizadenejo vse stranske poti v našem razvoju, so razpravljali v Laškem člani ZZZB tudi o primerih, ko nastajajo težave z zaposlovanjem mladih ljudi. Go-

vorili so, kako imajo posameznika podjetja že vpisane prošilce za delo po vrstnem redu, potem pa se tega ne držijo, ker pride vmes kaj drugega, kar ni ne častno in ne socialistično. Podjetja naj ne bi videla rešitve samo v odpustu delavcev, ampak v zvečanju proizvodnje in s tem v pridobivanju novih delovnih mest. Nezaupljivost mladih ljudi je težko vprašanje, ki krni načela, za katera smo se bojevali. Posebno pa še prizadene bivše borce, kadar so tudi njihovi odrasli otroci v vrsti čakajočih na delo in kadar jih pri tem odrivajo.

Kot povsod drugje so razpravljali tudi v Laškem o različnih vprašanjih, ki se nanašajo na dejavnost člana ZZZB in na njegovo vlogo v družbi. Preveč razdrobljen bi bil naš opis skupščine, če bi hoteli pisati o vsem. Toda ob koncu naj velja mnenje, ki ga je dobil povprečni nepristranski poslušalec referatov in razprave: da je ZZZB v občini Laško razmeroma manjša organizacija, ki pa je zato toliko bolj strnjena in učinkovita.

M. P.

Domicil 1. prekmurske čete in Prekmurske brigade

Ni dolgo, kar se je iniciativni odbor Prekmurske brigade sestel s predstavniki pomurskih občin. Na sestanku so razpravljali o pripravi za podelitev domicila tej brigadi.

Predstavniki pomurskih občin so z veseljem pozdravili pobudo pripravljalnega odbora Prekmurske brigade in 1. prekmurske čete ter obljubili vsakršno pomoč. Prav tako so skle-

nili, da je podelitev domicila tema dvema enotama zgodovinskega pomena za Pomurje, predvsem za vzgojo mladine in za prenašanje tradicij. Obenem pa ima tudi pomen kot manifestacija bratstva in enotnosti. Brigada je namreč nastala iz borcev 1. prekmurske čete, borcev, ki so prišli s sremske fronte, torej iz Srbije in Hrvaške ter iz Kozjanskega odreda, ki je pred prihodom v Prekmurje naredil dolg in težaven pohod prek Hrvaškega Zagorja in Podravine.

Predvidevajo, da bodo občinske skupščine v Murski Soboti, Radgoni in Lendavi sprejele ustrezne sklepe in da bodo slovesno podelili domicil ob občinskih praznikih, in sicer v Lendavi 22. junija, v Murski Soboti pa 17. oktobra.

Mitja Hribovšek

POZIV BORCEM ISTRSKEGA ODREDA

Odbor za razvijanje tradicij NOB prosi vse bivše borce Istrskega odreda, da do 25. 4. 1968 sporočijo, če tega še niso storili, na naslov: Odbor Istrskega odreda, Koper, Pristanški trg 6, naslednje podatke:

1. Ime in priimek, rojstne podatke, svoje sedanje bivališče (naslov) in datum vstopa v NOV.
2. V kateri odredovi enoti so bili, kakšne dolžnosti so opravljali (borce, deseter, vodnik, obveščevalce itd.) in od kdaj do kdaj so bili v enoti.
3. Če so bili odlikovani, naj napišejo tudi, katera odlikovanja so prejeli in kdaj.
4. Če so bili ranjeni v enotah IO, naj navedejo tudi podatke o tem, kakšne narave je bila rana — lažja ali hujša — kje so se zdravili in koliko časa.
5. Če imajo o bojih ali dogodkih v Istrskem odredu ali Komandi IVP ali Komandi mesta iz tega območja napisane spomine ali posredujejo fotografije iz enot, ki so operirale na južnoprimorskem območju (v Istri, Brkinah ali na Zg. Pivki), naj jih pošljejo na naslov: — Maks ZADNIK, Partizanska c. 10. Skofja Loka, ali — Franjo KUNTARIČ, Občina LJUBLJANA-CENTER, Lundrovo nabrežje 2, Ljubljana.

Odbor nujno potrebuje podatke za sestavo imenskega seznama borcev, ki ga bo potreboval za sklic zbora enote. Zbor bo 29. 9. 1968 na Kozini, združen z odkritjem spomenika in podelitvijo knjige.

Spominsko gradivo in fotografije pa potrebuje za knjigo in za prireditev razstave. Fotografije bomo lastnikom vrnil takoj, ko jih bomo prefotografirali.

ODBOR ISTRSKEGA ODREDA

ARETTA

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO TRST. Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradne KONTROLIRANEGA zlata PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!

14-karatni zlat nakit od 650 Lit naprej
18 in 22-karatni zlat nakit od 750 Lit naprej

NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR DARWIL in ARETTA

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji. SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji

VEST V ČRNIH OČEH

Vsaka pomlad prinaša človeku upanje. Tako je bilo tudi z nami v partizanih. Se najlepše smo jo občutili leta 1945, ko se nam je obetala že v zimskih mesecih z mogoč nad največjim sovražnikom človeštva.

Mene je prav v tem velikem pričakovanju doletela nesreča. Bil sem ranjen v nogo. Na Stajerskem blizu Slovenske Bistrice. Rana ni bila za življenje nevarna, mi je pa onemogočila hojo. Prisiljen sem bil, da si poiščem pomoč in streho v samotni kmečki domačiji. Zena,

ki je imela moža tudi v partizanih, mi je nudila vse, kar je zmogla. Od bolniške nege do skrivališča, ki mi ga je mojstrsko uredila na seniku. Vsak dan me je tudi po trikrat obiskala in mi povedala, da moje-

ga skrivališča ni zaupala sedemletnemu sinu. »Sicer je Nejc še vnet za partizane, vendar se bojim, da ne bi komu kaj zaupal.«

Rana se mi je lepo celila in že sem začel misliti na odhod. Nekega popoldneva sem prisluhnil ruskim topovom, ki so Rdeči armadi utirali pot na Madžarskem naprej proti Avstriji. Imel sem občutek, kot da bi bila svoboda že prav zraven mene. Nenadoma — ne vem od kje se je vzela — me je zastrupila grda misel, ki se je še danes sramujem. Sklenil sem, da ostanem v seniku še nekaj časa, čeprav sem bil že zmožen hoditi. Samemu sebi me je bilo sram priznati, da bi se s tem izmikal delu, ki mi je bilo zaupano v borbi.

V tem nečistem premišljevanju sem začel neko sešestenje v seniku izven mojega skrivališča. V hipu sem imel v roki brzostrelko in jo naperil proti vohodu. Oči sem priprl in skozi režo trepalnic napeto opazoval. Kazalec mi je trepetal na petelinu brzostrelke. V minuti, ko sem bil že skoraj prepričan, da

sem odkrit, se je prikazala pri vohodu otroška glava. Dvojke kot ebenovina črni oči je z največjim občudovanjem zrlo vame in zdelo se mi je, da slišim, kako deček šepeta: »Partizan...« Ves zamaknjen je zlo goval to besedo in nato skoraj z zaljubljenim nasmehom izginil izpred mojih oči.

Ostal sem sam. Po vsem telesu sem trepetal. Ne toliko zaradi napetosti in ne toliko zaradi preostanega strahu, kot zaradi otroka. Z vsem srcem sem čutil, kako veliko pomeni zanj partizan. V dno duše me je bilo sram misli, ki so me zastrupljale pred otrokovim prihodom. Bil je Nejc, sin kmetice, ki mi je nudila pomoč.

Naslednjega dne zgodaj zjutraj sem se poslovil od gostoljubne domačije. Zena se je čudila, zakaj vendar tako nenadoma odhajam. Kasneje v borbi in še danes me prenekaterikrat spremljajo kot ebenovina črne oči sedemletnega Nejceta.

Kot vest se mi zde, kot vest, ki me je rešila najbolj črnega greha.

J. B.

PRAVNA POSVETOVALNICA

Zdravstveno varstvo uživalcev družinske invalidnine

Z zadnjimi spremembami zakona o vojaških vojnih invalidih so bili spremenjeni tudi predpisi glede zdravstvenega varstva uživalcev družinske invalidnine. Tem je zagotovljeno zdravstveno varstvo ne glede na prejšnje nezakonjene pogoje: prejemanje invalidskega dodatka, otroškega dodatka, prejemanje invalidnine po padlem narodnem heroju, po dveh osebah, po edinem otroku. Družinskim invalidskim upravičencem je zagotovljeno enako zdravstveno varstvo, kakršno so uživali uživalci družinske invalidnine na podlagi prejšnjega člena 51. zakona o voj. vojnih invalidih. Glede na to bi radi pojasnili, kakšen je obseg zdravstvenega varstva in kako je z zdravstvenimi knjižicami, ki jih nekateri od teh upravičencev že posedujejo (na primer kot kmetje borci).

Obseg zdravstvenega varstva je ostal enak. Uživalci

družinske invalidnine nimajo pravice do zoboprofetičnih sredstev, do protez, ortopedskih in drugih pripomočkov ter priprav in do zdravljenja v naravnih zdraviliščih, imajo pa pravico do očal. Otroci, uživalci družinske invalidnine predstavljajo izjemo, ker imajo pravico tudi do teh oblik zdravstvenega varstva, razen pravice do zdravljenja v naravnih zdraviliščih.

Uživalci družinske invalidnine, ki sicer niso zavarovani po predpisih zakona o zdravstvenem zavarovanju, imajo pravico do invalidske zdravstvene knjižice. Jasno pa je, da upokoenci, kakor tudi tisti, ki so v delovnem razmerju, pa so sicer družinski invalidski upravičenci, ne morejo dobiti invalidske zdravstvene knjižice. Pač pa imajo pravico do invalidske zdravstvene knjižice upravičenci do družinske invalidnine — kmetje, to pa zaradi tega, ker

imajo kmetje po zakonu o zdravstvenem zavarovanju kmetov sicer manjše pravice, kot pa jih imajo po zdravstvenem zavarovanju zaposleni delavci. Kmetje, upravičenci do družinske invalidnine, plačujejo tudi samo republiški prispevek po stopnji 88 odstotkov, kot ga morajo plačevati vsi lastniki zemlje, ne pa druge prispevke. Kmetje — borci, upravičenci do družinske invalidnine, ki jim bo sedaj zagotovljeno zdravstveno varstvo po zakonu o vojaških invalidih, bodo prav tako prenehali biti kmečki zavarovanci. Če pa živijo na posestvu tudi drugi družinski člani, ki niso uživalci invalidnine, bodo morali kmetje borci kljub temu plačevati prispevke za kmečko zavarovanje.

Tudi tisti, ki dobivajo priznavašino ali socialno pomoč, so pa sicer upravičeni do družinske invalidnine, imajo sedaj pravico do invalidske zdravstvene knjižice.

Vedeti pa je treba pri tem, da so oproščeni plačevanja participacije k zdravstvenim storitvam le osebni vojaški vojni invalidi, ne pa tudi uživalci družinskih invalidnin ali ožji družinski člani osebnih vojaških vojnih invalidov od I. do VII. skupine.

kot v času babic (in prababic)! ■ še več ■ vzmetnica z volno, ki združuje v stoletjih preizkušeni material s sodobnimi dosežki tehnike

JOGI DE LUXE Z VOLNO IN JOGI EXTRA Z VOLNO

sta novi vzmetnici za vas, ki si želite še več toplote in trdnega, zdravega spanja

IZBRALA SEM DOBRO IZBRALA SEM JOGI

IVAN MIKULIN

Izza kulis fašistične policije

V roke sem dobil tudi prvi izvod lažnega »Slovenskega poročevalca«. Čez nekaj dni mi je Simoniti že sporočil, da ga tiskajo nekje v Rožni ulici, dal mi je tudi točen naslov.

Ponovil sem trik z ovadbo in kvestor je nemudoma nasedel. Prav mene je doletela čast, da izvedem to akcijo in končno zaplenim že dolgo iskano tiskarno. Izbral sem štiri največje suroveže med agenti in se odpeljal na naslov.

Tiskarna je bila v zgornjem nadstropju. Trije izrodki, ki so delali v njej, so nas nič hudega sluteč celo prijazno sprejeli. Ko pa so agentje zagledali nekaj izvodov »Poročevalca«, so takoj podivjali, da sem se zbal za življenje teh treh, ki so z dvignjenimi rokami trepetali pred naprjenimi pištolami. Eden je hotel nekaj ugovarjati, pa je brž dobil salvo klobut in je raje utihnil. Medtem ko sta dva agenta držala v rokah pištole in strahovala aretirance, sta se druga dva nemudoma lotila razbijanja ciklostilov in pisalnih strojev. Ko je bilo vse pokončano, smo vzeli tiste tri in jih odpeljali na policijo, s seboj pa smo vzeli tudi nekaj izvodov lažnega »Poročevalca«. Služili naj bi nam kot dokazno gradivo.

»Pomota« je prišla na dan že naslednjega dne. Mislim sem, da se bo kvestorju razlil žolč, tako je divjal. Poklical me je na zagovor, pa sem mu dokazal, da nisem prav ničesar kriv... Konec 1942 se je Diconi sam in neposredno povezal z OF ter je od takrat dalje delal mimo mene, čeprav sem v glavnem vedel za vse, kar se dogaja na kvesturi tudi po njegovi zaslugi.

Prijav je bilo vsak dan več, možnosti za obveščanje in s tem za reševanje pa čedalje manj. Dva jetnika sem rešil z odpuštnicami s ponarejenim kvestorjevim podpisom, tretjič pa se je že zataknilo.

Nekoč sem srečal v Stritarjevi ulici odvetnika Janka Kralja iz Gorice. Povedal mi je, da prihaja z obiska na škofiji, kar me je zelo zanimalo. Povabil sem ga v kavarno Union na črno kavo. Počasi sem iz njega izvil, da prav dobro pozna ne le salezijanca Blatnika, ki je sam večkrat obiskal Gorico, ampak tudi Duhovnika, Smajda in druge. Zdaj me ni več toliko zanimalo, kaj je počel v škofiji, saj sem lahko o tem sam z gotovostjo sklepal.

Cez mesec dni sem zaprosil za krajši dopust in se odpeljal v Brda. Mimogrede sem v Gorici obiskal tudi Kralja. Ta mi je z velikim zadovoljstvom pripovedoval, kako so Italijani pred nekaj dnevi na Nanosu dokončno uničili partizansko gibanje na Primorskem. Ko sem se vračal iz Brd, sem se spet oglašil pri njem. Iz ponovnega razgovora z njim mi je postalo jasno, da nameravajo prek njegove ljubljanske belogardistične veljaki razširiti svoje gibanje tudi po Goriški. Ko sem se vrnil v Ljubljano, sem s tem seznanil Simonitija. Kmalu nato je odšel na Primorsko dr. Breceļ.

Kasneje sem zvedel, da je bil Kralj po kapitulaciji Italije v Rimu in da je tam dočakal tudi Angleže ter Američane. Večkrat se je sestajal z generalom Alexandrom.

Toda naj nadaljujem s pripovedovanjem. Na kvesturi je vladala zmešnjava zaradi obilice dela in vrste drugih okoliščin, jaz pa sem vse skupaj izkoriščal in ustvarjal še večjo zmedo, kjer sem le mogel. Na srečo tudi na kvesturi nobenega, še tako strogega ukaza, niso dolgo izvajali in ne spoštovali. Zato sem kmalu spet iznašel nove možnosti za pravočasno obveščanje osumljenцев, da jim preti aretacija.

Najlaže bi bilo prepuščati vse delo v tej smeri Simonitiju, vendar sem moral včasih mimo njega, poleg tega pa sem moral upoštevati tudi varnost njegove povezave. Zato sem se včasih posluževal zanesljivih, meni znanih oseb...

Kaj vse sem doživel pri takih dejanjih, pa bo bralec morda lahko razbral iz naslednje zgodbe:

Srečal sem enega izmed takih znancev in mu povedal, da bomo takoj po policijski uri obiskali nekaj ljudi v Zelenu jami. Začeli da bomo pri Slambergerjevih in končali pri nekem dekletu v Kavčičevi ulici, katere imena pa se ne spominjam.

Kmalu po policijski uri smo prišli v Zeleno jamo. Kakor sem pričakoval, Slambergerjeve ni bilo doma, pa tudi ne druge, tretje in četrte prijavljene osebe. Mojega zadovoljstva pa je bilo konec v Kavčičevi ulici.

Prijavljeno dekle je sedelo na svoji postelji kot štor in nas že pričakovalo. Italijanom sem rekel, da ima očitno slabo srce in da se je prestrašila, zato da ji je slabo, nato pa sem jim namignil, naj se umaknejo v drugo sobo. Ko sva ostala sama s dekletom, sem ji ukazal, naj nemudoma vstane. Toda ni me ubogala, še bolj krčevito se je oklepala postelje. Odrinil sem jo, segel pod odejo in od tam privlekel na dan kopico listkov ter jih naglo glačil v žep. Naslednjega dne sem listke že oddal Simonitiju.

Dobivali smo tudi drugačne prijave. Gostilničarje so tožili, da dajejo ilegalcem hrano, lekarnarje, da pošiljajo partizanom zdravila, trgovce, da dajejo za partizane razno blago. Včasih sem prizadete opozarjal neposredno. Tako sem opozoril lastnika »Katrice« v Rožni dolini, lastnika »Figovca«, lekarnarja Mustarja v Batovi palači, Pečenca, lastnika trgovine z usnjem na Šentpetrski cesti, in druge.

Včasih se je dala urediti zadeva tudi brez obveščanja ali opozarjanja. Uničil sem akt. To mi je uspelo pri dolgem seznamu aktivistov OF iz banke »Slavia« in še daljšem seznamu iz okrožnega urada za zavarovanje delavcev na Miklošičevi.

Nazadnje je celo vodstvo OF oziroma VOS spoznalo, kaj počnem. Zato so mi ostro zabili, da smem pošiljati vsa poročila in druga obvestila samo prek Simonitija, ker se mi drugače lahko zgodi, da bom nasedel tudi jaz kakemu izdajalcu. Junija 1943 je bil razpiti komisar Tironi končno le premeščen v Italijo, spet kot posledica mojih zvez s Pinetto. Kmalu za njim sta odšla tudi njegova oprčnika de Amicis in Moretti.

Potem je padel fašizem... Kvestorja ta dogodek niti najmanj ni spametoval. Še vedno je verjel, da bo Italija ob nemški strani nadaljevala vojno do zmagovitega konca. Zato je še naprej grozil podrejenim, ki so že popustili v svoji vniemi proti OF. Po drugi strani pa so belogardisti že slutili, kaj se pripravlja, zato so hoteli od svojih italijanskih gospodarjev iztisniti kar največ. Zeleli so, da bi Italijani, preden odidejo, priredili v Ljubljani šentjernejsko noč ali da bi vsaj izvedbo pokola prepustili njim. Zato so ovadbe kar deževale.

8. septembra zvečer je poročilo o kapitulaciji vsem na kvesturi zmrzalo razum. Sledil je Badogliov proglas. Skočil sem na motorno kolo in se odpeljal k Simonitiju, da mu sporočim veselo vest in se takoj vrnem na kvesturo. Ko sem se vrnil, je bila tam strahotna zmeda, strah in trepet. Brž sem ocenil stanje in sklenil ukrepati. Zbral sem zanesljive agente in jim povedal, da smejo od zdaj dalje poslušati samo moje ukaze, ki da bodo v skladu z Badogliovim proglasom. Dr. Cimini se je z menoj takoj strinjal. Sklenili smo, da bomo pred prihodom Nemcev uničili vse arhiv, posebej vse prijave, in izpustili vse jetnike. Tej stvari se je pridružil nazadnje celo komisar Ruggi. Tedaj pa je prišel na kvesturo nemški konzul in se zaprl v pisarno s kvestorjem. Pogovarjala sta se precej dolgo. Ko je odšel, smo trije stopili h kvestorju, ki je billed kot stena buljil v nas izza mize. Sporočili smo mu naš sklep, on pa se je kar zgrozil in nam nemudoma pokazal vrata. Opozoril sem ga na Badogliov ukaz, da smo zdaj zavezniki SZ, Anglije, ZDA in drugih, da je do Trsta 100 km in da je pretežni del te poti že pod partizanskim nadzorstvom. To so bili močni argumenti, vendar se nam je kvestor kljub temu uprl, češ da nima nobenih navodil, kako naj ravna. Seveda je bil vzrok temu njegov strah pred Nemci. Ko smo torej spoznali, da je pri njem vse zaman, smo se vrnili v svoje pisarne in začeli delati brez njegove privolitve. Z agenti, ki so že čakali na moje ukaze, smo zakurili peči. Najprej smo požgali ovadbe in zasljanja, ki smo jih našli po pisarnah komisarjev, nato pa smo se lotili še arhiva. Tada papir je gorel vse prepočasi, zunaj pa se je že danilo. Zato smo pustili arhiv in z Ruggijevo pomočjo izpustili vse jetnike iz policijskega zapora. Nato smo šli v Šentpetrsko vojašnico in izpustili vse, ki smo jih našli tam.

Odšli so z dolgimi nosovi...

Domačija mojega starega ata stoji v škofjeloskem pogorju. Med NOB so bili ti trije ni neme priče zanimivih dogodkov. Ljudje so tod mnogo prestali. Iz teh časov se je stvaru atu posebno vtisnil v spomin dogodek s partizanom Zlatkom, ki mi ga je pripo-

sela na palici in sedel nanjo. Za drugo ni bilo več časa. Na klopi je ostal Zlatkov nahrbtnik in brzostrelka, pod klopjo pa škornji. To Zlatkovo »priljago« so belogardisti seveda takoj opazili in pričeli preiskavo. Razdelili so se v manjše skupine in pretaknili sle-

tam. Stari ata je sedel mirno, saj je bil prepričan, da jo je Zlatko že potegnil. Pa tudi otroci so vztrajno molčali. Iskanje je bilo brezuspešno. Zato so belogardisti zaigrali še na poslednjo karto. Da bi otroci izdali partizana, so jim ponujali čokolado in bombone. Čeprav v tistih časih ni bilo sladkarij na pretek, so malčki molčali. Belogardisti so jih pričeli zasiljevat. Grozili so, da bodo zažgali hišo in vse postrelili, saj so dobro vedeli, da nahrbtnik, škornji in orožje niso sami prišli v hišo. Preiskava je trajala tri ure. Z grožnjo, da se bodo še vrnili, so belogardisti odšli z dolgimi nosovi.

Otroci so se pošteno oddahnili od prestanega strahu. Bili so nadvse zadovoljni, saj jim je uspelo tako spretno skriti partizana Zlatka, da tega ni vedel niti njihov oče. Torej ni čudno, da ga belogardisti niso odkrili.

Ivo Kržišnik,
Gimnazija Škofja Loka

Vietnam, ta veliki nesmisel druge polovice dvajsetega stoletja, rodi včasih tako čudovite izraze ljubezni do sočloveka... In če je to sad prizadevanja naših najmlajših, nam je toliko bolj milo.

Naš stalni dopisnik iz Kranja Karel Makuc nam je takole pisal:

— Vrata so se počasi odprla in prva glava je pokukala v sobo. Zatem druga, tretja... Smilijo se nam, so dejali najmlajši stanovalci iz Nevega sveta št. 3 v Škofji Loki in prinesli na občinski odbor ZVB NOV 2030 starih dinarjev, ki so jih nabrali kot pomoč žrtvam ameriškega napada v Vietnamu.

Jane, Savo, Mitja in šestletna punčka, ki ji še ne vemo imena, oglasite se in napišite kaj več o tem vašem tako plemenitem dejanju.

vedoval z nemajhnim ponosom.

Bilo je v začetku pomladi 1945. Se vedno je divjala vojna vihra, toda pomlad je že prinašala s seboj dihljive se svobode. To so bili najhujši dnevi, mi je potožil. Do leta vojne so opravila svoje. Umrla mu je žena in zapustila deset nepreskrbljenih otrok. Njegova najstarejša hči, moja mama, je bila tedaj stara komaj šestnajst let.

Prebudilo se je lepo spomladansko jutro.

Na seniku se je zadrževal partizan Zlatko. To bi sicer ne bilo nič posebnega, saj so ga med NOB obiskali mnogi partizani, če se ne bi zgodilo nekaj nepričakovane. To jutro je prišel v hišo, da bi se ogrel, saj so bile noči na seniku še vedno hladne. Legel je na peč. Opremo je pustil na klopi. Okrog njega je žvrgolela kopica domačih otrok. Ni se še dodobra ogrel in že so v hišo vstopili belogardisti. Partizan Zlatko je skočil za peč, otroci pa so posedli okrog. Mirno, ne da bi trenili z očmi, so čakali, kaj se bo zgodilo. Stari ata je v hipu snel titovko, ki je vi-

herni kotiček, le za peč niso pogledali... Le kdo bi si bil mislil, da se partizan skriva

Kotiček mladega rodu

ZAKAJ POHOD OB ŽICI OKUPIRANE LJUBLJANE?

Letošnji XII. pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«, ki se bo pričel dne 27. aprila, bo imel še posebno slovesno oblečje — pridružen bo proslavam 25. letnice II. zasedanja AVNOJ v Jajcu. V okviru teh prireditvev bodo tudi pioni in mladina krenili na svoj manifestativni pohod po poteh tovarštva in spominov...

LJUBLJANE?

Učenci ljubljanskih šol se vsako leto udeležijo pohoda ob žici okupirane Ljubljane. Hodijo po poteh, kjer je okupator nekoč zamen postavil bodočo žico. Aktivisti in kurirji so se skozi sovražnikove zasede hrabro prebijali do partizanskih skrivališč v mestu. Kljub pazljivosti in pogumu jih je okupator marsikdaj zasledil. Padali so pod streli in med njimi je bilo nemalo mladih, ki pravzaprav še niso vedeli, kaj se pravi »svobodno živeti«. Slovensko ljudstvo pa je vztrajalo, saj ga je v težkem boju za svobodo nezadržno bodrila ljubezen do domovine.

Minilo je mnogo let in danes vemo, da kri hrabrih borcev ni bila prelita zaman. Danes vemo, zakaj prirejamo pohode ob žici okupirane Ljubljane. Zato, da počastimo spomin na padle upornike malega naroda in na velike dni, ko Ljubljana kljub bo-deči žici ni klonila.

IRENA MOHORIČ,
VII.c razred osnovne šole
Bičevje v Ljubljani

IMELI SMO LJUDI...

JANEZ GRIVEC

V Grčaricah na Dolenskem je umrl Janez Grivec, znani revolucionar in po-zitivnovalni druž-beno-politični delavec. Rodil se je pred 74 leti v Golobnjem pri Mirni peči. Po-koji ga je skrb za zaslužkom po-vedla v svet, kjer se je kmalu vklju-čil v napredno sindikalno gibanje. L. 1924 je prišel v Ribnico, kjer si je ustvaril dru-zino. Tod in pozneje v Grčaricah, kamor so se preselili leta 1943, je sodeloval v NOV kot aktivist, ko pa so ga belogardisti hoteli ubiti, je odšel v ilegalo. Po končani vojni se je takoj vključil v obnovo do-movine. Svoje obsežno delo je ved-no opravljal z nasmehom in izredno tovariško. Takega se bodo spomi-njali vsi, ki so ga poznali, posebno še njegovi bivši soborci za severno mejo iz leta 1918-19.

DRAGO LEVSTIK

Ko smo Draga Levstika prejšnjo soboto še videli, se z njim smejali in govorili, nismo mogli slutiti, da je bil to zadnji pogovor z njim. Tovarš Drago je bil povabljen zadnjega marca k svojem v Ko-čevje, naslednji dan ga je zadela možganska kap. Trejstinski torč je bil v torč, pogroba smo ga pokopali na Zalah. Pogroba se je udeležilo veliko znancev, prijateljev in soborcev. Rodil se je 29. julija 1909 v vasi Travniki pri Loškem potoku. Njegova mladost je bila trda in s

trnjem posuta. Ze v rani mladosti si je moral iskati priložnostnega dela. Bil je gozdni delavec in večkrat brez dela. Vojna ga je doletela v rojstnem kraju. Ze leta 1941 se je pridružil OF. V začetku leta 1943 je stopil v brigado »Ljube Serceja« in se v njej boril do osvoboditve. Imel je čin kapetana. V času vojne je imel razne vojaške funkcije in tudi po osvoboditvi je bil zelo prizadevan. Bil je 80-odstotni invalid; zaradi invalidnosti je leta 1946 slekel vojaško suknjo in se zaposlil pri

podjetju Tobak kot skladiščnik, kjer je bil pozneje tudi upokojen.

Tovariš Drago je bil pobudnik in dober organizator športnega društva Invalid, dokler mu je zdravje dopuščalo. Bil je eden od najbolj poštvalnih športnikov, posebno mu je bilo pri srcu kegljanje, saj je bil večkrat prvak. Med prijatelji borci in invalidi je bil zelo priljubljen. In zdaj ga ni več med nami. Z njim smo izgubili dobrega prijatelja.

VINKO

HAUDEK V PRECEPU

Bilo je konec februarja 1944. S pokojnim Martinom Fedranom iz Kroepe pri Gornjem gradu sva se vozila od Dobove, kjer sva dobivala od Hrvatov tobak, proti Celju. Tam sva izstopila in slučajno dobila avto, ki je prevažal mleko iz Zadrecke doline. Na avtu so bili že trije Zadrečani: moja mama, nekdo iz Leskovške. Tam je taberila Slan-drova brigada z mladim, postavnim zdravnikom. Ta je Haudekovo hčerko lepe obvezal in se z njo tudi pogovoril, saj je znal nemško. Zupanovega šoferja so izpustili s pis-mom za župana.

Kako je divjal župan ob sporo-čilu, da so njegovo edinko zajeli partizani, ve samo šofer Menčak. Tudi sam je bil v hudi nevarnosti, rešilo ga je to, da je župan vedel, kako pozna mnogo Slandrovcv. Brigada je zahtevala za hčerko 10 izbranih jetnikov iz Starega piskra v Celju. Haudek se je tri tedne pogajal s svojim prijateljem Dor-melstrom za te jetnike.

Po treh tednih so pripeljali 10 jetnikov k spodnjemu Črnovku v Novi Sisti. Po Haudekovo hčerko pa se je pripeljal simpatizer parti-zanov, zdravnik Pavel Lautner, ki je do takrat že pomagal mnogim ranjenecem. Z največjo odločnostjo je odpravil župana Haudeka, ki je hotel na vsak način z njim.

Haudekova hči pa je malo manj kot hotela ostati pri partizanih, bajše se je zaljubila v mladega zdravnika. Tudi pred očetom je na vso moč hvalila partizane, češ da to niso nikakršni bandite, ampak izobraženi ljudje. Partizane je hvalila tudi Svarceva. Kasneje je morala zaradi tega skupaj z možem v Avstrijo, ker se je Haudek o tem pogovarjal s svojimi pajdaši. Jakob Menčak pa je odšel k partizanom in je bil nazadnje pri štabu 7. kor-pusa v protiletalski zaščiti.

Janko Hren-Gajšek

VISOKO KVALITETNA
SODOBNO EMBALIRANA

OKROGLE
IN
OGLETE

● Je de Gaulle velik ali ne? Paul Henri Spaak, bivši belgijski premier in eden glavnih zagovornikov sprejema Velike Britanije v Skupno evropsko tržišče (SET), je rekel, ko je govoril o de Gaullovi nasprotovanju sprejema Britanije v SET: »De Gaulle ni velik človek, je pa izjemno močna osebnost, ki vnaša veliko zmedo v sodobno politiko.«

● Ustavna pravica... V neki petici (prošnji, napisani zahtevi) zahodnonemških upokoencev, ki zahtevajo spremembo zakona o zdravstvenem zavarovanju, je napisano tudi tole: »Bolezen je ustava na pravica vsakega državljan.« Kako dolgo naj traja bolezen, odloča bolnik.« Bogasvaruj... h ustavnih pravic!

● Pojasnilo... FRONT SLO-BODE, ki izhaja v Tuzli, navaja zanimiv pogovor dveh potnikov, ki sta se peljala v avtobusu mestnega prometnega podjetja. V avtobusu je označeno, koliko potnikov lahko stoji in koliko jih lahko sedi. »Jasno mi je,« de prvi potnik, »da je zmogljivost omeje-na na 60 stoječih in 20 sedečih, nikakor pa si ne morem razložiti, kaj pomeni tistole, »G-80.« »Ne, ne, nikakršne nejasnosti ni,« ga je po-učil drugi potnik. »Tisto »G-80« pomeni, da se z »guranjem« (su-vanjem) lahko še 80 potnikov stla-či v avtobus.«

● Zayednost... SREMSKE NOVINE, ki izhajajo v Sremski Mitrovici, poročajo: V nekem tam-kajšnjem podjetju je neka »oseb-nost« odklonila sprejem odločbe o namestitvi. Utemeljitev: v odločbi je napisano, »da se delavec X Y namesti...« »Oprostite, jaz sem tehnik, ne delavec.« Napisali so mu drugo odločbo. Nedavno so taistega tehnika izvolili za pred-sednika delavskega sveta. Srems-ke novine pravijo: »Razlog, zakaj ni ta tehnik odklonil izvo-litve, nam ni znan.«

● Te nesrečne frizure! Na za-četku skupščine jugoslovanske skupnosti socialnega zavarovanja je predsednik, kakor se spodobi, najprej pozdravil tuje goste in pr-vo — to je razumljivo — Radojko Katič, predsednico odbora zvezne-ga sveta za delo. Čez nekaj ur so — v odmoru — ugovorili, da po-zdravljena Radojka Katič na zase-danju sploh ni navzoča. Predsed-nik je po pomoči pozdravil njeno dvojnico, ki se je po naključju znašla tam, Tanjugova poročeval-ko Roko Grčić. Obe sta si, so menili nekateri, močno podobni po — frizuri... Poleg tega je botro-valo pomoti še dejstvo, da se je Tanjugova poročevalka usedla v prvo vrsto...

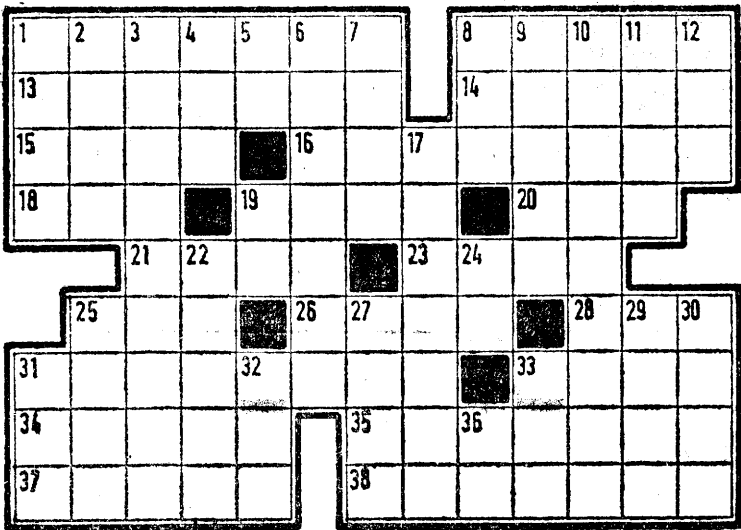
● Varujte se papagajev! Ko se je madame Bourdeau po petnaj-stih dnevih prijetnega letovanja vrnila v Bruxelles, je takoj vložila tožbo za ločitev zakona. Zakaj? Njen papagaj je neprenehoma po-navljal: »Ljubim te, Florencel« Gospe Bourdeau pa je ime: Aneta.

● Mezeg in možgani... Neki milanski list je v nekem članku opozarjal na potrebo italijanske vojske. V članku je bilo, med dru-gim, rečeno tudi tole: »Mezgi so naši vojski neogibno potrebni. Zlasti alpskine enote so popolno-ma odvisne od inteligence teh ži-vali.«

Smokva, ki ni glede zemlje kdove kako izbirna in zahtevna, uspeva že oddaljen v sredozemskih deželah. Njene okusne sadeže so cenili že stari Egipčani, Grki in Rimljani. Sveže smokve vsebujejo približno 17,5 % suhe, pa do 60 % sladkorja. Smokva spada, poleg dateljna in rozine, med suho sadje z največjo vsebino sladkorja. V omenjenih deželah ne uživajo ljudje smokve samo kot slaščico ali sadje, marveč jo milijoni uživajo kot vsakdanjo hrano. Glavne dežele, ki izvažajo smokve najboljše kakovosti so: Turčija (Izmir), Grčija, Južna Italija, Tunizija, Alžirija in Španija.

DOBRO JE, ČE VESTE

Šeuri so, po mnenju večine, samo zoprni, ostuden, nadežen, ne pa človeku nevaren mrčes. Najnovejša raziskovanja so pokazala, da šeurki niso tako nedolžni, da so človeškemu zdravju nevarni, ker imajo v svojem organizmu alergene, ki povzročajo alergične bolezni, med temi: astmo in neke kožne bolezni. Temu dejstvu posvečajo v ZDA tolikšno pozornost, da so ustanovili na washingtonski univerzi sklad (250.000 dolarjev) po uradnem tečaju: 312.500.000 S-din za proučevanje alergičnih bolezni, ki jih povzročajo mrčesi, zlasti še šeurki. Bolezni se širijo s posredovanjem onesnaženih, nezadostno zavarovanih hrane. Alergene lahko najdemo v izmetu, pljuvku, na crknjenih žuželkah in v hrani, ki se je je žuželka dotaknila, lahko jih najdemo tudi v posodi za pravljanje jedi in na mestih, kjer imamo shranjena živila. Najhujše je, da so alergeni odporni proti

toploto, da prenesejo celo toploto 100 stopinj C, pa čeprav so ji izpostavljali celo uro, kar pomeni, da se ne moremo zavarovati zoper nje s kuhanjem živil.

1966 leta je bilo v Jugoslaviji zdravstveno zavarovanih 4.200.000 aktivnih zavarovancev, 944.000 upokojencev, 73.000 začasno nezaposlenih in 6.889.000 družinskih članov — skupaj 12.086.000 zavarovancev. Pred sedmimi leti je bilo v celoti 9.089.000 zavarovancev ali približno 33 % manj. Skupni izdatki za zdravstveno zavarovanje so se v omenjenem razdobju povečali skoraj štirikratno, kar je zlasti v poslednjem času povzročilo velike težave v financiranju tega zavarovanja. 1966. leta so zadevni izdatki znašali 132.189.000.000 S-din, lani pa so se povzpeli na 448.063.000.000 S-dinarjev. Izdatki za pokojninski zavarovanje so se v istem razdobju povečali šestkratno, izdatki za otroške dodatke pa dvakratno.

Mleko naj ne bo izpostavljeno svetlobi, ker mu dnevna, sončna svetloba in celo svetloba žarnic škoduje ter utegne močno vplivati na spremembo okusa. Zato je najboljša, da postavimo zavreto mleko v temen prostor ali v hladilnik. Razumljivo je, da se mora mleko najprej shladiti.

Kaktus ni samo okrasna rastlina, lahko se namreč uporablja kot krma za živali ali kot ljudsko živilo. Glavna dežela, kjer uspevajo številni mnogovrstni kaktusi, je Mehika. Od približno 2000 znanih vrst kaktusa, ki v mehiških puščavah uspeva 1300 vrst, med katerimi jih je precej, ki se odlikujejo z lepoto in velikostjo. Za živilsko krmo pride v poštev zlasti kaktus nopal, ki vsebuje 90 % vode. V puščavah, kjer uspeva nopal, se lahko pasejo velike črede goved in ostanejo lahko tam daljšo dobo, ker je tam tega kaktusa v izobilju. Goved ni treba napajati, ker je v kaktusu dovolj vode. Iz sadežev nekkih kaktusov kuhajo marmelado in džem. Novejša raziskovanja so pokazala, da je moč iz kaktusa izločiti vitamine, da je moč iz njega delati vino, liker, iz nekkih kaktusov tudi mlo, industrijski alkohol in še marsikaj drugega.

ESESOVCI — VOJAKI SMRTI

Nove divizije

Kmalu po atentatu je Hitler zvedel, da je bilo uporniško gibanje zasnovano širše, kot si je mislil, in da so vanj sodili številni visoki oficirji. Tedaj je poklical Himmlerja in mu ukazal: »Ubij vsakogar, ki se bo upiral, ubij ga takoj, pa naj bo kdorkoli... To je korist ljudstva... Bodi neprizanesljiv!« Himmler je stopil v pozor in odgovoril: »Mein Führer, zanese se name!« Potem se je vrnil v svoj oklepni vlak in ob 16.30 je odpotoval v Berlin. Ukazal je, naj enote Leibstandarte Adolf Hitler in SS-Standarte Saarow obkrožijo vladno četrt in jo stražijo.

Ko se je Himmler poslovil od Hitlerja, je dobil odlok, da je imenovan za vrhovnega poveljnika rezervne vojske. To ni bila nepomembna funkcija: esesovski Reichsführer je tako postal poveljnik 2.600.000 mož. Rezervno vojsko so sestavljale vse enote, ki niso bile na fronti, potem gojenci oficirskih šol, policaji in vse druge vojaške enote. Človek, ki ni nikdar poveljeval vojaški enoti na bojišču in ki ni bil izurjen za vojaka, se je tako znašel na ključnem položaju. Po Keitlo-

vem ukazu so vsi vojaški poveljniki dobili novico o Himmlerjevem imenovanju ob 20.20 uri.

Pet dni prej je Hitler izdal še en ukaz: esesovci so lahko ustanovili sedem novih divizij. Tako so nastale divizije: Reichsführer SS (oklepni grenadirji), Götz von Berlichingen (oklepni grenadirji), Horst Wessel (oklepni grenadirji), Lettland (grenadirji), Estland (grenadirji), Skanderbeg (Albanci) in Ungarn (konjenici). Obenem so začeli novačiti na Nizozemskem, da bi sestavili brigado oklepnih grenadirjev Nederland, v Franciji pa napadalno brigado Charlemagne. Esesovci so imeli centre za novačenje po vsej Evropi: od Romunije do Norveške, od Nizozemske do Italije.

Imeli so pet oficirskih šol: v Bad Tölzu, v Braunschweigu, v Pragi, v Celovcu in v Poznanju, trinajst podoficirskih šol, v katere so poleg Nemcev zahajali tudi pripadniki drugih narodov, ter osemindeset »posebnih« šol. Te so bile takole razdeljene: tri za oklepne grenadirje, pet za konjenice, tri za oklepna vozila, dve za topništvo, ena za lovce tankov, ena inženirska,

ena za alpince, štiri za veziste, šest za motorizirane enote, pet za saniteto, ena za vohunstvo (Neusterlitz), dve za tolmače vseh jezikov (Gdansk in Oranienburg), ena za strokovnjake za orožje, ena za administrativne tehnike, ena za glasbenike (štiriletna) in ena za učitelje telovadbe.

Solo za alpince so ustanovili 15. aprila 1942 v Stubaitalu na Tirolskem, aprila 1944 pa so jo okrepili s posebno »šolsko kompanijo« v Predazzu, katere gojenci so se 8. septembra 1943 udeležili lova na italijanske enote na območju Passa di Resia in Merana. Potem so sodelovali pri akcijah na območjih Passa del Tonale, Passa Rolle in okoli Comskega jezera. Proti koncu vojne so jih premestili v Poadije, na območje Salerna.

Septembra in oktobra 1943 po Badogliovem premirju je Himmler novačil tudi Italijane, in sicer v šoli za esesovske poveljnike v Münsingenu. Z velikimi težavami so zbrali 15.000 prostovoljcev, ki so na esesovskih uniformah nosili kot posebno znamenje fašistično butaro. Prvo enoto — polk — so poslali v Italijo proti koncu leta, nastanila pa se je v milanski Bicocci. 7. septembra 1944 so ustanovili brigado, ki so jo sestavljali dva polka pehote, polk topništva, bataljon strelcev, bataljon rezervistov in dva posebna inženirska bataljona. Poveljnik je bil SS-Brigadeführer Hansen. Brigado Italian

Atentat na Adolfa Hitlerja se ni posrečil. Himmler je vpil, da je führerja rešil sam bog...

jevala proti partizanom okoli Gorice, Vidma in Trsta. Poleti 1944 se je poveljstvo nove divizije nastanilo v Moggi Udinese in začelo novačiti. Navzlic pozivom in določenemu številu

petnajst Angležev, ki so jih najprej poslali v Berlin, potem pa januarja 1944 v Hildesheim. Naponi za novačenje niso uspeli. Pet angleških ujetnikov so proti koncu vojne poslali v tretjo oklepno divizijo Totenkopf.

Sestavili so tudi korpus danskih prostovoljcev, flamsko legijo, nizozemsko legijo, norveško legijo, dve letonski legiji, finski bataljon, turški bataljon, korpus srbskih prostovoljcev, tatarsko brigado, dva romunska polka, bolgarski polk, indijsko legijo in tri kozacke divizije. Razširili so tudi lepake z vabilom za »esesovske pomočnike«. Niti Nemci niso verjeli, da se bo kdo oglašil. Toda nepričakovano se je prijavilo 18.917 fantov in 2500 deklet, ki so jih večinoma dodelili enotam protiletalskega topništva. Med njimi so bili Rusi, Ukrajinci, Litvanci, Estonci in Letonci. Veliko jih je pomrlo med bombnimi napadi.

(Nadaljevanje prihodnjic)

VSEM BIVŠIM IZGNANCEM!

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Krško pripravlja na gradu v Brestanici stalno spominsko razstavo o slovenskih izgnancih. Odprta bo 30. junija 1968 in na njej bodo prikazane nacistične deportacije Slovencev in položaj ter življenje izgnancev v Srbiji, Hrvaški, Bosni in Nemčiji. Zato občinski odbor prosi nekdanje izgnance, naj mu oddajo ali posodijo vse fotografije, predmete, dokumente itd., ki jih še hranijo pri sebi, da jih bo uporabil na razstavi. Gradivo pošljite na naslov: Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Krško.

Občinski odbor ZZB NOV Krško

so poslali v severno Italijo ter jo dodelili armadi Liguria.

Obenem je Himmler ukazal, naj ustanovijo divizijo Adria-tisches Küstenland (»Jadranska obala«). Za novačenje je skrbela alpinska esesovska divizija »Kraški lovci«, ki se je bo-

priključenih južnih Tirolcev, Nemcev in skupin prostovoljcev pa teh enot niso mogli ustanoviti.

Himmler je mislil tudi na to, da bi ustanovil esesovsko enoto iz angleških prostovoljcev, ki naj bi bili zametki Nemcem naklonjene vojske po invaziji Velike Britanije. Hitler mu je dal takšen ukaz junija 1943 ter mu predlagal aktivno propagando med angleškimi ujetniki v koncentracijskih taboriščih. Najprej so tej enoti dali ime St. Georgs-Legion, potem pa so jo iz političnih razlogov preimenovali v Britische Freikorps (na-mesto »Legije sv. Jurija« je nastal »Britanski prostovoljski korpus«). Himmler se je ogel za idejo, toda prijavilo se je le

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana. Beethovnova 10 — Tisk in kšise-rija CZP Ljudska pravica, Ljubljana. Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par. Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino očitajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana. Beethovnova 10, prtljice, p. predal 598-XI. ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29. — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-301, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Rešitev prejšnje križanke

VODORAVNO: 1. Basel, 6. Pržez, 12. aktiv, 13. rezbar, 14. stalo, 15. ono, 16. SJ, 17. Iravadi, 19. Pta, 20. kvit, 21. do, 22. tlak, 23. rin, 24. Voronov, 26. ps, 27. van, 28. savna, 30. atesti, 32. olein, 33. Nikias, 34. Lacko.

Kombinat »MLINOTEST« Ajdovščina

Izdeluje prvovrstne testenine, jajčne in navadne, v zelo širokem asortimentu

Potrošniki — prepričajte se o izredno dobri kakovosti naših testenin.

Ko so nas, španske borce, premestili iz francoskega taborišča Gurs v Vernet, nas je policija skrbno pregledala. Zelo težko je bilo kaj skriti. Prebrskali so nam vse žepne in prtljage, ki smo jo imeli s seboj. Iz Španije sem prinesel vojaško knjižico, ki sem jo dobil od štaba mednarodnih brigad, pohvalno pismo iz 86. brigade in nekaj slik iz oficirske šole. Vse to mi je veliko pomenilo in zelo težko bi mi bilo, če bi moral vse uničiti. Preden so nas odvedli, sem razmišljal, kam bi dokumente skril. Na notranji strani hlače sem si sešil žep, kamor sem jih spravil. Dolgo sem nosil te hlače, še potem, ko smo že bili v drugem taborišču. Gornji del noge sem imel do krvi odrgnjen in moral sem najti drugo rešitev.

Med nami se je tedaj razširilo izdelovanje majhnih letal in podstavkov za slike, ki smo jih pošiljali v razne države. Te predmete smo izdelovali iz aluminija uničenih letal in smo v zameno dobivali darila v obliki hrane, največ iz Jugoslavije. Zelo prav so nam prišla, ker je bila naša hrana pičila in neužitna.

Orodje, ki nam je služilo pri tej »industriji«, smo spravljali v posebne lesene zabojčke in prav v enega takih zabojev sem se zastrmel, ko sem razmišljal, kam bi skril dokumente. Podrl sem ga in nato sestavljal dno iz dveh, manj kot dva centimetra debelih desic. Na vsaki strani sem z majhnim dletom, ki sem si ga sam izdelal iz debelega žeblija, izdolbel luknjo in tako dobil dovolj velik prostor, da sem vanj lahko spravil svoj mali zaklad. Prej sem moral, žal, odrgati platnice vojaške knjižice, ker so bile iz platna in seveda predebele za tisti skrivni prostorček. Desiče sem potem zlepil in po cellem mesecu dela sem se lahko oddahnil. Zaklad je bil na varnem in tudi ni bilo več nevarnosti, da me pri delu zaloti policija ali kdo od tovarišev. Delal sem le tedaj, ko ni bilo nikogar v bližini, zato se je delo tako zavleklo. Sedaj sem moral še neke stakniti barvo, da bi zabojček lepo prebarval in tako še bolj odvrdni pozornost od njegovega dna. Kmalu je prišla priložnost. Na nekem oknu sem zagledal škatio, polno sive barve. Skrivaj sem jo vzel, jo skril pod suknič in jo odnesel v barako. Tako sem zabojček prenovil in še sam skoraj nisem opazil, da je kaj

narobe z njim. Vendar sem se kljub temu še bal, da ne bi pri pregledih natančnih preiskavah vendarle kaj odkril. Strah se je še povečal, ko so me obvestili, da me bodo skupaj s 35 Italijani poslali do francosko-italijanske meje, kjer nas bodo izročili italijanski policiji. Vedel sem, da se bodo spet začela brskanja po tistih maloštevilnih stvarih, ki smo jih imeli pri sebi.

Odravil sem se. Pravzaprav nisem imel veliko dela. Še vedno sem nosil oficirsko, že močno obrabljeno obleko iz Španije; vseeno mi je še nekaj časa služila v partizanih. Ostala prtljaga pa je bil

celičnem vagonu v zapore v mesto Ventimiglia. Na postaji je vsak dobil svojega karabinerja, čeprav smo še vedno bili vkljeni. Zabojček sem vedno tiščal ob sebi in kolena sem imel že močno obtolčena. Zaradi verig in kovčka skoraj nisem mogel hoditi; opotekal sem se. Vedel sem, da me bodo gotovo poslali še v druge zapore. In res, poslali so me še v Milano, Benetke (Ponte dei sospiri) in 2. oktobra še v tržaški Coroneo. Ker s tem bremenom in v takih razmerah nikakor ne bi bil mogel hoditi, sem prosil upravo zapore v Ventimigliu, naj mi zabojček pošlje domov v Nabre-

REŠEN ZAKLAD

moj dragoceni zabojček z orodjem in nekaj majhnimi letali.

Italijanska policija nas je prevzela na meji v Mentonu. Vsem so nataknili lisice in nas navezali na verigo kot nevarne zločince. Peljali so nas v zapore in naslednjega dne, 29. avgusta 1941 je prišel k meni vojaški poročnik in me začel zasliševati. Kmalu sem opazil, da je že dobro obveščen o moji dotodanji dejavnosti, ker je vse moje odgovore ironično dopolnjeval. Kot sem razumel, so podatke dobili od francoske vojaške policije, ta pa od nekega izdajalca, ki je bil v Španiji med nami. Poročnik je potem pregledal vse, kar smo imeli s seboj. Seveda ni izpustil mojega zabojčka, vendar me je rešilo to, da ga je zelo zanimala njegova vsebina. Ves navdušen je začel ogledovati letala. Vzel je eno in dejal: »Saj mi ga podariš? Ti jih tako ne boš nikoli več potreboval. Postrelili vas bomo kot izdajalce Italije. Ravno včeraj smo odstranili 16 vaših pajdašev. Ha, ha!«

Nisem mogel molčati in odgovoril sem mu, da nisem nikoli izdajal Italije, da pa smo se borili proti fašizmu in se bomo še, če bomo le mogli.

V teh zaporih smo bili do 10. septembra 1941. Takrat so nas spet dali v verige in nas peljali v

žino. Ustregli so mi, seveda z ironičnimi pripombami, da mi to ne bo več koristilo in da mi pač izpolnijo poslednjo željo, doma pa bodo imeli spomin na »slavnega« sina.

Zabojček je res prišel domov in naši so bili presenečeni, ko so v njem zagledali samo nekaj orodja in majhnih letal. Zabojček so spravili na podstrešje, kjer me je počakal, ko sem se po dolgih 17 letih vrnil domov ob osvoboditvi Trsta. Vsi smo bili srečni, kajti vojne je bilo konec in spet smo bili skupaj. Od sreče bi bil skoraj pozabil na zaklad, toda prevečkrat sem se spomnil nanj in se spraševal, če je sploh prišel do doma. Zabojček je bil takoj na mizi. Vsi so me spraševali, zakaj sem jim pri vsem, kar sem doživel, in po tolikem času, ko niso dobili od mene nobenega glasu, poslal brez kakršnegakoli sporočila nekaj orodja v navadnem lesenem zaboju. Medtem ko sem odpiral dno, sem jim vse lepo razložil, nato pa sem jim pokazal njegovo pravo vsebino. Bili so ponosni na mojo iznajdljivost, jaz pa sem bil vesel, da sem bil spet doma in da mi je le uspelo rešiti mali zaklad, ki me še sedaj spominja na tista težka leta.

Leopold Caharija